

Goñerrin aurkitutako testuak (X)

FRANTZISKO ONDARRA
(Euskaltzaindia)

Abstract

Seven new texts found in the High-Navarrese Munarritz village, situated in the so called Goñerrilvalle de Goñi or Goñi Valley are presented here. They belong to a collection composed of many texts written and used in the XVIII and XIX centuries and constitute the 13th set in the collection.

We attempt to know the author who wrote them, and the place, the date and the dialect, a mixture of High-Navarrese dialects, they are composed in.

Sarrera

Argitara emanak ditugu urte hauetan¹ Goñerri ibarrean kokaturik dagoen Munarritz herrian aurkituak izan ziren zenbait testu. Beste zazpi aurkezten ditugu orain. Herri² horretan aurkitua izan zen testu bilduman honako hauek 13. saila, azkenekoa, osatzen dute eta bertako 49-55 predikuak dira. Lehen esandako zenbait gauzarekin ez gatoz bat oraingo lanean, gero baieztatzen direnetatik ikusten denez. Sarrera gisakoa den atal honetan aurkezten dugun zenbait gertakari, datari buruz dugun uste eta iritzi berriarekin dute ikustekorik, eta puntu hori, eta darabilen euskalki mota ere bai, kontuan harturik, ematen dira, batez ere.

1. Testuak

Hari zuriz josirik dagoen paper multzo batean 7 testu ageri dira 16 orritan, beraz 32 orrialdetan idatzirik. Lehenbiziko orriak estalki bezala egiten du eta berorren kanpoko orrialdean sei lerrotan hamaika aldiz *Doctrina Christiana* dago idatzirik eta hamabi gurutze marrazturik lerro edo/eta hitz horien artean. Hiru eta seigarren lerroen artean egiazko titulua ipini dute: *Doctrina Christiana. / Navidad, Dolores, Ceniza, y Mandamientos. 1. 2. 3º*. Den hori esku batek egina da. Estalkiaren barruko orrialdea, multzoaren azkenurrekoaren erdia eta azkenekoa zuri daude. Orrialdeak

(1) Frantzisko Ondarra, "Goñerrin aurkitutako sei euskal testu (1743-1753)", *FLV* 53 (1989), 97-144; "Goñerrin aurkitutako lau euskal testu (XVIII. m.)", *FLV* 55 (1990), 73-121; "Goñerrin aurkitutako beste sei testu", *FLV* 57 (1991), 136-168; "Goñerrin aurkitutako testuak (IV)", *FLV* 60 (1992), 297-333 idem. "Goñerrin aurkitutako testuak (V)"; (VI) eta (VII) *FLV* bertan agertzeko daude emanak; (VIII) berriz *Euskera* agerkarian espero dugu azalduko dela; (IX) aldizkari honetan argitaratu berri dugu.

(2) Frantzisko Ondarra, "Goñibarko euskara XVIII. mendeko sermoietan", *Euskera* XXVI (1981-1), 349-365. ik. 355 or.; "Polikarpo Aitak zituen euskal esku-idatzi zaharren aurkezpena", *Euskera* XXVI (1981-2), 633-649. Ik. 646. or.

zenbatu gabe daude. Orrialdeen neurriak hauek dira: c. 212 mm. luzè eta 152/155 zabal.

Ur-markek hau erakusten dute: 1. I FARGUES / NAUARRE. 2. Hiru zirkulu bata bestearen gainean eta goikoaren barruan gurutze bat eta beste bat gainean. Zirkulu-luen ezker-eskuin esku antzeko batzuk eta horien pean ezkerrean FIN eta eskuinean 1762.

Gaiari dagokionez, lehenbiziko testua Eguberri festarako da, laugarrena Anunziazio egunerako —Martxoko 25.a— eta besteak garizuman predikatzeko dira: *Maria Santissima Soledad*coa-ren egunean —Ostiral Sanduan—, hausterre egunean eta zein egunetan esaten ez zaigula lehenbiziko hiru mandamentuak. Azkeneko hauetaz badakigu 10 mandamentuak azaldu zituela, 5. testuko 3. paragrafoan esaten den bezala —ik. 17. orrialdea, 3. paragrafoa—.

2. Nor, noiz eta non

Nork

Egilea karmeldar fraidea da, hau esaten baitigu: “Bada Doctore bat eta ez chypie-netaric erratenduena... Doctore vnen sentencian Bayta Ayta Lumbier nere erreligionetaco Ayta Docto bat...” 18,2. Gauza ezaguna da Fr. Ramon Lumbier karmeldarra Zangotzan jaioa dela 1616 urtean eta Zaragozan hila 1684.ean, hemengo unibertsitatean irakasle izan zelarik. Predikari izen handikoa izan zen, besteak beste, eta liburu askoren autorea, hauen artean predikuak ere prestatu zituela bi liburukitan moldaturik. Besterik ez dakigu testuen egileari buruz.

Noiz

Goian 2. oharrean aipatu ditugun lanetan XIX mendean kokatzen genituen, eta oraindik zehatzago c. 1831. urtean. Zergatik hori? Batetik, gure ustez idazkera mende horretakoa zelako eta ez XVIII. mendekoa, eta bestetik horietako batean 1831 dagoelako ipinia. Baina argi dago Munarritzen gordetzen ziren idatziak egile askoren fruitua direla eta geroago denak pertsona bakar baten eskuetara ailegatu zirela, guztiek bilduma bat osatzen zutela. Biltzaile horren eskua sail gehienetan ageri da, hitzaldi askotan berriz noiz predikatu dituen urtea jakinarazten baitzaigu hasi 1817 eta 1832era arte. Egia esan, gure ezjakintasuna dela-eta, oraindik ez dakigu azaltzen egiten duen *r* kontsonante modua, uste genuelarik hori XIX. mendeko idazkeraren ezaugarri bat zela —eta oraindik ere sinesten dugu hori—.

Orain pentsatzen dugu XVIII. mendekoak direla, ur-markak dioskunez 1762. urteko papera baita, eta horretara garamatzaten beste zenbait fenomeno ere ikusten uste ditugu grafian etab.

Non

Herri noble batean bota zituen, zenbait aldiz irakurtzen dugun bezala: “*erri noble vntaco*” 4; “*erri noble vntan*” 15,2; etab. Herria euskaldun hutsa da 23,2, bertan eztu blasfemiaric aditu 20,3, eta apezaitari *erretore* esaten zaio 25,2.

Harritzen gaituena predikariak entzuleei egiten dizkien galdera eta erantzun hauek dira: “Cergatic vsten duzue emen ez tirela aurrac minzazen *frances*? Cergatic

vere Aytac ezpaitaquite *frances*" 23,3; eta jarraitzen du: "cergatic mintzatzen dire guciac vscaras; (sic) cergatic vere Gurasoec eztaquite vertze linguajerie" 23,3. Zergatik aipatzen du frantsesa eta ez gaztelania? Baztan aldean ari delako ote, frantsesa hurbil entzuten den lekuan? —Ik. 10. oharra—.

Herri noble horretaz hau ere aditzen dugu: "Nic daquidan erri gucietan; arla nola herri noble vntan soñatzen dira irur aldiz Ave Maria esquillac...: goitzetan... argui esquillac...; eguberdian...; eta ... illun nabarrean" 15,2. Mandamentuak arratsaldean predikatzen ditu 24,2. Abenduan ere eman du predikurik hor, Eguberri egunekoan baieztatzen duenez 1,1. Azkenik, *Maria Santissima Soledadecoa*-rena esango genuke beronen aldaretik botatzen duela: "gorazazquicie vegui oyec aldare sayndu *vnen gana* (sic). Veguirazacie atencionearequin emem aldare sayndu vntan aurquitzen den erretratua" 5,2.

Goi-Nafarroako euskara darabil, agian Baztangoa nagusitzen delarik, besterik esan arren guk *Euskera*-n 1981, 350 eta 355 orrialdeetan.

3. Hizkuntzaren inguruan

Grafia

Bokaletan, *v*- idatzi ohi du hitz hasieran *u*- bokalaren ordez, bi salbuespen ezik "ugalde" 24,1 eta "urliaren" 22,2. Behin ikusi dugu *-b* bukaeran *-u*-ren partez: "gab 'gau' 17,1, eta behin *i* grafema agian *tt* adierazteko: "apurio" 'apurto' (?) 17,1.

Kontsonanteetan, maiz erabiltzen du *v*- grafema hasieran, *b*- kontsonantea espero litekeenean: *vioztz*, *veraz vera*, *vere*, *veriala*, *verze*, *vezala*, *veguiratu*, *vi*, *vide*; eta hitz barruan hauek hartu ditugu: *lendavicico* eta *devalde*.

H- beti ageri da *hume* hitzaren hasieran, eta askotan (*h*)eriotz(*e*) berban. Beti "num" idazten da. Askotan *-np-*: "Conpaniaco" (sic *-ni-*) 26,2; "enpleatzen" 15,3; "cunplitu 18,2; etab.

Qu/q bakanen bat ageri da *c* grafemaren ordez; "cequarzqui" 28,3; "eguiteraquan" 21,2; "Bazquo" 'Bazko' 3,3. Behin *ti* ipini da *zi* adierazteko: "iustitia" 21,2. Ezagutzen ditu *ts* eta *tz* digramak, azkenekoa maiz behar ezteanean (?) ere ageri dela. *C* 'k' idatzi du bi aldiz *z* idatzi beharren: "Adizacu" 1,2 eta "Bacco" 'Bazko' 4, zedila ahaztu (?) zaiolako agian.

Laburpenak ez dira asko —ik: *Gure lana* saila—. Aditza eta laguntzailea bildurik daude ia beti. Lexema eta deklinabide morfema askaturik ere ematen dira: *becatu en* 23,2; bai aditz osagaiak ere: *zi zaion* 16,1. Ik. hauek ere: *zuen zat* 2,1; *ez tuzu* 15,2; etab. Galdera gako/marka ahazten zaio, eta puntu marka ipintzen badaki besteren ordez.

Fonetika

Bokaletan, hiatoa gutxi-gutxitan desegiten da: "eguitia" 13,1; "eguiteraquan" 21,2. Apokoepa ematen da noizean behin *et* 'eta' partikulan: *et* 20,2. *I-* + *bokala* ia hitz guztietan³ *j-* + *bokalaren* ordez: "Iaun" 1,1; "iuzgatzera" 1,1. Beti, "gentilac"

(3) Salbuespenak: "genero" 6,3; "gentilac" 13,1; "Jeremias" 6,3; "Jesus" 8,3; "Job" 9,1; "Juez" 1,1, baina "Iuez" 16 eta "juris consultoac" 17,1.

13,1 ezik, *-ll-* *i* bokalaren ondotik, eta ia beti *ñ*, salbuespen bakan-bakanen bat badagoela: “alcinean” 29; “bano” ‘baino’ 5,2; “Christino” 2,3.

Bi multzook, hots, *-sk-* eta *-zk-* nahasten ditu: “odolesco” 27,3 eta “odolezco” 27,1. Beste bi multzo hauetan: *-st-* eta *-zt-*, lehenengoa nagusitzen da ia erabat, salbuespen bakanen bat gertatzen dela: “eztezacien” 2,2; etab. Deklinabidean bukaerako kontsonantea normalki *-z* da instrumentalean, noiz-behinka *-s* bakanen bat ageri dela: “gracias” 14,1.

Morfologia

Deklinabidean, ergatibo plurala gehiagotan da *-ak -ek* baino: “veguiac” 5,2 eta “Gurasoec” 23,3; datibo plurala *-ei*: “aurrei” 1,2; instrumentala normalki *-z* grafemaz amaitzen da, noiz-behinka *-s* ageri dela; sozietiboa maiz *-ki* da, baina askoz gehiago *-kin*; destinatiboa *zat*: “zuen *zat*” 2,1; prolatiboa *-tako* eta *-zat*: “becatu mortaletaco” 23,1 eta “ostatu *zat*” 4; inesiboa bizidunetan *baitan*: “Cainen *baitan*”; ablatiboa bizigabeetan pluralean *-tarik*: “genero *etatic*” 6,3, eta bizidunetan *-ganic*: “Andre baten *ganic*” 9,1; adlatibo bide zuzenekoa *-rat*: “goazquizu... aldarerat” 27,2.

Erakusleak hauek dira: *bau*, *hunek*, *buntan*, *hunetan*, *hebek/bek/hok*, *botan*, *botaric*; *bori*, (*horrek*), *hortan*, *horretaric*, *horretara*, *hoiek/horiek*, *horietan*; *bura*, *harrek*, *hartan*, *baiek*, *haietic* (sic).

Izenordain pertsonalak, hauek hartu ditugu: *ni*, *nik*, *niri*, *nere*, *nerequi*; *gu*, *guk*, *gure* (baitan); *zu*, *zuk*, *zure*, *zurequin*; *zuek*, *zubei*, *zuen*.

Aditzean, hauek aurkezten ditugu: aditz izenean zertarako *-ko* eta *-kotz* morfemez osatzen da: “ponderatzeco” 7,1 eta “abrasatzecotz” 5,1; bukaerako *-n* noiz-behinka galtzen da iraganaldian; *cire* 22,3; *zida* 24,1; *cequarzqui* 28,3; etab.; geroaldia moldatzeko *-en* eransten zaio partizipioari kontsonante bukaeradun *-l* edo *-n* izaten da—aditzetan: “illen” 11,2 eta “izanen” 1,1 —ik. ere “izain” 17,1 eta “egoin” 18,3—; *-tu* morfema galtzen da beti agintera, subjuntibo eta ahalezkoan, ez ordea *-i* subjuntibo eta ahalezkoan: “icasi dezagun” 12,1; “ecarri dezaque” 23,3, bai aginteran: “icusacie” 3,2; “iarzacie” 12,2; “vzquizu” 20,2. Bukatzeko, nahasten ditu “duzue”, “duzube eta *duzie*”; etab.

Sintaxia

Gutxitan ikusten da genitiboa objetuaren orde; “aur sortu berriaren icustera” 2,3. Noiz-behinka *aditz nagusia + ez partikula + aditz laguntzailea* egitura⁴ ageri da: *eguin eztezagula* 20,3. Maiz, *partizipioa + izandu + iraganaldia* ematen da: “ioanzen ... eta veriala *icusi izandu zuen*” 28,3. Beti behin ezik *au + guzia*:⁵ “deseo otan *gucietan*” 22,2, baina *gucia* (sic *-a*) *au* 23,3. Pasiboa *-ganic* eta *-z* morfemez⁶ dago moldatua: “izancirelaric creatuac Iangoico *ganic*” 22,3 eta “odioz eramana” 9,3.

(4) Besteok ikusi ditugu: *comprendi eta entendi etztaitzequenac* 2,3; *eguin eztezagula* 20,3; *adoratuco ez zuena* 25,3; *icasi eztuenac* 18,4.

(5) Beste zenbait: *au gucia* 7,2; *oriec guciac* 12,2; “gauza *ec guciac* 15,2; *etaz gucietaz* 19,1; “deseo otan *gucietan*” 22,2; etab.

(6) Gure paperetan ez dugu jaso *-k* atzizkia, baino ezin dugu baieztatu ez ukatu hori ere erabiltzen den ala ez.

Zenbait gauza maiz samar gaizki erabiltzen ditu, hala nola ergatiboaren⁷ arloan, zehargaldera, deklinabide, aditz komunztadura etab. arloetan.⁸ Hala ere, guk gaizkitzat emanak agian diskutigarri gerta litezke behin baino gehiagotan.

Hiztegia

Larramendi ez dugu ikusi, behin darabilen *Agur Maria* harengandik hartua ez bada behintzat. Hona zenbait hitz aldaera, gure ustez Baztan aldeko euskalkiaren aurrean gaudela erakusten dutenak, besteren baten ukitua ere ager daitekeelarik: *abras, agur, alzinal/alziñean, Angerul/Angiru, aniz/anitz/asko, arima, arrazoin, arzai/arzaiak/arzain/arzañak, atra; belauniko, bezala, beriala, bidaldu; ekendu/kendu, Erretore launa, etorria* 'enbaxada'; *gebiago; ibuzki, iduki, interesatu, irekil/iriki, Iangoiko; kristino/kristiño; libru; mereji; nere; obren, oraziño/orazione* (behin/gainerakoetan); *presuna, sailndu, serbizatuz/zerbitzatu, soil, sortu* 'jaio'; *txipi; hunek, ungi, uskara; zergatik* 'quia'.

Adizkitezia

Ez dugu errepikatuko Morfologia sailean esandakoa. Azpimarra dezagun berriz ere euskalki nahastua dugula, ikusten baititugu Baztan aldeko *dabetet* 'diet' eta Iruñea inguruko *dietet* 'diet'; hango *daku* 'digu' eta besteko *digu; zabe, zerabe* 'zien' eta *zioten* 'zien'; bateko *duzue, duzube* eta besteko *duzie* 'duzue'. Ez ditugu ahaztu nahi *zaiste* 'zaitezte', *zauste* 'zaudete' eta hikazko *aitz* 'haiz' eta *diat* 'di(zki)zut'.

4. Gure lana

Orrialde zenbakiak guk ipiniak dira. Laburpenak deslaburtu egin ditugu, baina normalki ez dugu kortxeterik erabili.⁹ Latinezko laburpenekin hori bera egin dugu,

(7) Hamar bat aldiz ikusi ditugu hemen aipatzen ditugun pasarteen antzekoak, eta beroietan zalantza ageri da ergatibo markaren erabileran. Alde batetik ditugu honen antzekoak, ongi moldatuak; "erratendu Ayta Parrac Companiaco (sic -ni-) Ayta batec" 26,3; eta bestetik, honako honen gisakoak, gure belarriarendako ez hain ongi tajatuak: "Erreferitzen du Alexandro facag Companiaco Ayta bar" 24,1. Ik. 6. testuko 5 eta 7. oharrak.

(8) Hemen ipintzen ditugu orrialde peko oharretan betaien berri eman gabe eta, bezaz, ukitu gabe utzi ditugunak; ez ordea denak, larrienak baizik. Gehienak deklinabidearekin eta aditz komunztadurarekin dute ikustekorik. Hona hemen; "manifestatzen dituela aurte" 1,2; "Aditu zuten... itzac" 2,2; "Erregue saynduaren festividadearen" 3,2; "viorzaguciac" 5,1; "Norequi conparadezaquegu... penac" 6,3; "admititu bear badut... edo soledadeco penac, edo infernuco penac... gueiago nai dut infernuco penac" 7,3; "padechitu duzula infernuco tormentuac" 7,3; "Comparatuco dugu... vnen penac" 8,2; "Munduac apreciatzen duen gautzac" 9,1; "contenplatzen du vere ondasunac" 10,2; "Au eguiten zuen Jobac Erregueac 11,2; "iarzacie zuen... veguiac" 12,2; "eztezagula iarri gure viorzac" 12,2; "Maria Santissimaren errespetua bacarrarengatic" 13,2; "eta da doctrina corrientec" 14,1; "Explicatzendu... itzac" 14,2; "mandamentu saynduac decabetzen duten gautzac" 17,1; "oc decabetzen duten pauso gaistoestatic" 17,1; "Suponitzacie nic daucadala orai nere escutan" 17,2; "icasi ezstuenac... mysterio principalac" 18,4; "artzen du chacurra vere besoran" 19,3; "maldicioac botatzen duena 21,3; "deseatzen diogu lagun proximoari gaitzaren bat" 21,3; "odioa eta vorondate gaistoa instente batean eguin daiteque" 22,2; "deseatzea gaitzaren bat" 22,2; "estiogu deseatzen... gaitz andiaren bat, baicican chipiaren bat" 22,3; "eguin zuten diligenciac" 23,3; "destruitzen duela eta acabatzen duela vere semeac" 23,3; "atratzizaion vgalderen erdicic Demonio bat" 24,1; "sartu zuen Mutilla vgalderen barrean" 24,1; "erraten duten itz guciac" 25,2; "meza Sayndua diraven vizqitartean" (sic -gi-) 26,2; "guciac erratendugun itzac" 26,2; "padechitu cituen trabaju eta pena guciac" 27,1; "gucia llagatua, eta odolaz beteac" 27,2; "nola erranenduzue Venerable Angelac icusi zuen 'zuela'... gurutzean izatua? 27,3; "artzen bada... irur disciplina gogortac" 28,2; "Anguiru bat ceñac cequarzqui vere vi escutan vi corona" 28,3; "ematencion buruan golpe andiac" 28,3; "ceñei Anguiruac (sing.) ezarri bai zabe arrosasco coronac" 28,3; "ezarti zaitu zuri Anguiruac... corona bat" 29.

(9) Laburturik idatzen diren hitzak, batzuk beti (B) eta beste batzuk askotan edo noizean behin: *Authore, Venerable, Doctore* B: DD edo D^f., *Docto, Evangelio, Evangelista, christiana, Maria, Madre* B: M^f., *numero, sagratuac/saynduac*: SS, *San* B: S^d., *Santal/Santo* B: S./S^d./S^e./S^o./S^o., *Santissima* B: SS^d.

eta hizkuntza horretako okerrak zuzendu eta orrialde peko ohar batean ematen dugu zuzenketen berri predikuz prediku, hizkuntza bereko pasarteak guk azpimarratuak direla ia guztiak.

Hitz hasierako hizkia larria zen ala xehea asmatu behar izan dugu behin baino gehiagotan. Hori bera gertatu zaigu hitzak bildurik zeuden ala ez, zatiturik ala ez erabaki behar izan dugunean. Horregatik ikus daitezke *zi zaion, gure zat etab.*, horrela uzteko beste arrazoirik ere izan dugula, hots, horrela idatzi genituela testuen hirugarren transkribapena egin genuenean —1984-VIII-4/12 urte eta egunetan—.

Ergatiboa eta zehargalderak zuzendu egin ditugu eta horren berri orrialde peko oharretan eman dugu. *Hiztegia* atalean ez ditugu sartu guztiak, baina *Adizkitegia*-n adizki denak sartzen ahalegindu gara.¹⁰

Laburdurak: a. aditza, ad. adberbioa, adj. adjetiboa, au. aurrizkia, d. determinatzailea, i. izena, ik. ikus, io. izenordaina, j. juntagailua, p. posposizioa.

1. Testua

†

Pasquas de Navidad¹

Natus est vobis hodie Salvator. Lucae 2

Gueldiveitez ya eta sosegaveitez Patriarcha saynduen oyuac. Gueldiveitez, eta sosegaveitez Profeten suspiroac; eta itz batean errateco gueldiveitez eta sosegaveitez gure beldurac; bada baldin etan² arrazonezco³ gautza izan bada adventu sayndu vntan beldurtzea, consideratu dugularican Christo gure Iauna Juez iusticieroa⁴ veza-la; alaber arrozenezco gautza izanenda gu egungo egunean alegratzea consideratzen dugularic etorri dela ia mundura gure Iaun au ez munduen iuzgatzer, baicican munduen erridimitzera, eta salvacera. *Iustissime*, erratendu⁵ San Maximoc, *festivitate praesentis⁶ diei in hoc se gaudium totus ubique suscitatur mundus, quia hodie promissus a saeculis, universo orbi Iudex, ortus est Redemptor.* gautza iustoa dela erraten digu saindu vneac alegragaitzela guciac, cergatic egungo egunean sortu zaigu Munduco salvatzalea.

Lendavicoa participatu zuena Munduari Christo gure Iaunaren etorriaren berria izanzen Angueru bat, arla erraten dacu Evangelio Sainduac; eta dio Venerable Madre Maria de Agredac Maria Santissimaren devota andia,⁷ Angueru au cela San Gabriel

(10) Lana bukatu ondoren jakin dugu, Antonio Unzueta aita karmeldarrak esanik, karmeldar oinutsek izan zutela XVIII. mendean Beran ez komentatu, baina bai egoitza edo *hospicio* bat. Bertako fraideren bat izan liteke sermoien gileia eta Lapurdiko herriren batean horiek predikatzen ibili zena.

(1) Estalkitza jo dezakegun orriko kanpoko aldean, barruko alde zuri dagoela, sei lerrotan hamaika aldiz *Doctrina Christiana* idatzi dute eta hamabi gurutze marraztu lerro eta/edo hitz horien artean. Hirugarren eta seigarren lerroen artean egiazko titulua ezarri dute: *Navidad, Dolores, Ceniza y Mandamientos l. 2. 3°*. (2) Lehenbizi (L) *balin* eta gero *baldin etan*. (3) Eskuidatzaian (E) "artainezco" (sic) eta 16 bat hitz beherago "arrozenezco" (sic -ozon-). (4) Lerro artean hitz honen gainean *errigurosoa*. (5) Lerro artean hitz hauen gainean *erratenditu San Maximoc*. (6) E "presentis". Latinezko beste okerrok ikusi eta zuzendu ditugu: "oc" 1,1; "hubique" 1,1; "promissus" 1,1; "seculis" 1,1; "Redemptor" 1,1; "parulis" 1,2; "azuntio" 2,1; "Iude" 2,2; *Belen* 2,2; "incomprehensibilia" 2,3; "iudicia" 2,3; "presepio" 3,2; "hubi" 3,2; "Iudeorum" 3,2; "fobeas" 3,3; "celi" 3,3; "hubi" 4; "capud" 4. (7) Agian hobeto legoke ergatibo markarekin.

Arcangela. Eta nori vstenduzue, emanciola lendavicico berri au Angueru Saynduac. Venturaz erregue poderosoren bati. Venturaz Munduan ciren presuna principalenei, eta noblenei. ez por cierto ez batei,⁸ eta ez verzei. Nori bada. Evangelio Saynduac erratendacu berri eta dicha aundi au participatu zerabela⁹ Anguiru saynduac Belenco Arzai pobre eta humillei. orai ententituco duzue Evangelista San Matheoc erratenduena: *abscondisti haec a sapientibus, et prudentibus et revelasti ea parvulis*. Iangoicoac estaltzen dituela vere mysterio andiac Munduco doctoei, eta prudentei, eta manifestatzen dituela aurrei, edo humillei; modu vntan bada manifestatu zuen gure Iangoicoac vere Semearen etorria Arzai pobrei cergatic ciren humillac, eta ez munduco poderosoei, eta doctoei. Adizacu¹⁰ casua.

Arizirelaric Arzai pobre eta humilde [2] oc vere ardiac guardatzen Belengo mendietan aurkitu ciren de repente arguitasun aundi batez inguraturic ceña atratzen baitzen Anguiru bat enganico. itzituric eta aturdituric vezala guelditu ciren Arzai pobreac eta humillac icustea alaco arguitasuna eta resplandorea; Bañon itz suavequi consolatu zerabe Anguiru saynduac erran zabelaric Arzaiei; estucie o Arzaiaic cer beldurric izan bada eldu naiz Iangoicoa ganico bidalduric zubei aditzera ematera berri onac; bada iaquin biar duzue ezen sortu dela egun zuen zat Munduco salvadorea: *annuntio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Salvator mundi*.

Eta dudaric izan eztezacien eguia vnen gañean zuaste Belengo Portalera num¹¹ aurkituco duzue aur bat sortu berria Maria Virginaren ganico: *In Bethlehem Iudae nascitur ex Maria virgine factus homo*. Aditu zuten bezain laster Arzai devoto ayec Anguiru saynduaren itzac abiatu ciren elcarrei erraten: guatzen Beleneraño eta icusagun gautza miragarri au: *Pastores loquebantur ad invicem, transeamus vsque in Bethlehem, et videamus hoc verbum*.

Arzañac¹² vezala ba gara gu ere interesatuac eta participanteac dicha eta felicidade vntan, eta arla guazen gu ere vegueiqui¹³ Belengo Portalera, aur sortu berriaren icustera, eta vtsic eguin eztezagun emanviezagu Evangelioico Anguiru saynduac señaie bat aur vnen enzaunzeco:¹⁴ *invenietis infantem pannis involutum, et positum in praesepio*: erratendacu Evangelioico Angueru saynduac señaieac aur vnen ezaunzeco direla; aur bat oyal pobretan sarturic, eta gambela batean ezarriric. O nere Christino fiela; ez zarate aturditzen eta confunditzen aditzeaz¹⁵ eta consideratzeaz Iangoico omnipotente bat gure naturalezaz vestituric, eta ain humillaturic. *O altitudo sapientiae et scientiae Dei; quam incomprehensibilia sunt iudicia eius*. O Iangoicoaren iaquintasunaren Mysterio andiac, eguiazqui gure entendimentu laburrarequi conprehendi eta entendi etztaitezquenac.¹⁶

[3] Allegagaitzen bada aur sortu berriaren adoratzera¹⁷ errespetu eta erreverencia andiarequin; bada icusten badugu ere aur pobre bat, consideratu bear dugu aurtasun ortan dagola estaliric¹⁸ iangoicotasuna.

(8) E "ez batei, eta ez batei". (9) L *ciotela*. (10) "Adizazu" ren ordez egon daiteke. (11) Beri "num", uste dugu. (12) L "Arzaiaic". (13) L *veguetaco consideracionearequin*. (14) Hemen "enzaunzeco" eta 16/17 hitz beheerago "ezaunzeco". (15) Hemen "aditzeaz" eta berehalaxe "consideratzeaz". (16) Hitz honen ondolik honako hau dago ezabaturik: "O Iangoicoaren amorio andia guitzonaren gana, bada amorio ain aundi au (sic) obligatzen du Iangoicoaren Magestadea humilda (sic) aundi vntara". (17) Hitz honen ondolik ezabarua: "eta lenic belaunico postraturic escadiozagun licencia vere oin saynduetara allegatzeco eta au emanico allegagaitzen aur vnen adoratzera erreverencia eta errespetu". (18) L *encerraturic*.

Atencionearequin eta erreflexionearequi leitzen¹⁹ duenac²⁰ egungo eta Erregue saynduaren²¹ festividadearen Evangelioa aurquituco du diferencia aundi bat Arzain, eta Erregue Magoen artean adoratzeco casuaren gañean. Adizacie: allegatu ciren Arzaia Belengo portalera, eta erreferitzen du San Lucas evangelistac²² lenic aurquituco cirela Mariarequin, eta veriala San Jossephequin, eta guerostic aur sortu berriarequin *et invenerunt Mariam et Joseph et infantem positum in praeseptio*. Allegatzen dire Erregue Magoac Belengo Portalera, eta erratendu Evangelista verac, ezen sartu ciren vezain laster Belengo portalean aurquituco cirela aur sortu verriarequin, eta vere Amarequin: *et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria Matre eius*. Cer mysterio da bada au? Adizacie Artzaia nola aditu baizute Anguiru saynduen ganic, aurquituco zutela aur sortu berria alaco pobrezan eta humildadean, allegatu ciren consideratu gabe aur arrec encerratzan zuen Magestadea eta iangoicotasuna; eta orrengatic izan zire²³ errecibituac Arzayac aur sortu berria ganic Magestadearequin; bañon al contrario. Erregue Magoac allegatu²⁴ ciren Belengo Portalera aur sortu berriaren adoratzera confesatzan zutelatic aur sortu berri vra zela erreguea: *ubi est qui natus est Rex Iudaeorum*, eta²⁵ orrengatic izan zire Erregue Magoac errecibituac aur sortu berriaren ganic grandezaric eta Magestaderic gabe: *invenerunt puerum cum Maria Matre eius*.

Modu vntan bada allegagaitzen gu ere Erregue Magoac vezala erreverencia eta errespetu andiarequin confesatzan dugularic aur sortu berri au dela Ceruco, eta lurreco erreguea.²⁶ Bañon aur divinoa ni zure Magestadearen adoratzera allegatu baño lenago emanzadazu licencia zurequi itz bat eguiteco; bada aur batequi edo zein minzadateque. erranzadazu bada aur sortu berria? Zu²⁷ izanican Ceruco eta Munduco erreguea gambela batean. Zu²⁸ lecu ain pobre ortan? Bañon ay nere Iaunac aditzatzue erresponditzen duena aur sortu berriac : *vulpes foveas habent et volucres caeli nidos*²⁹, *filius autem hominis* [4] *non habet ubi reclinet caput suum*. erresponditzen³⁰ digu bada Iaunac³¹ eztula aurquitzen mundu gucian ostaturic descansu...³² ea bada nere Iaunac ezta izanen gu gucien artean³³ bat verere siquiera entregatuco diona osoqui Aur divino vni vere viotza ostatu zat? bada au da aur sortu berriac³⁴ billatzen duen ostatua? Bay gure Jesus maitea. erri Noble vntaco guciac ala chipiac³⁵ nola aundiac humildade aundiarequin, eta vorondate osoarequin belaunico postraturic entregatzen dizugu³⁶ osoqui gure viotzac ostatu zat. eta escatzen dizugu humildade aundiarequin izanditezela Bazco³⁷ oc dichas³⁸ eta felicidadez beteac arla gure arimen osasunaren zat nola gorputzen osasunaren zat, nic deseatzan³⁹ dabetedan⁴⁰ vezala erri noble vntaco guciei mundu vntan osasuna⁴¹ aundia eta vertzean ceruco gloria. amen.

(19) L. *errepasatzen*. (20) E "duena", ergatibo marka gabe. (21) Espero dena "saynduen" da. (22) L. "Evangelista S. Lucasec". (23) Hemen "zire", eta "ziren" eta bertiz ere "zire" beherago paragrafoan. (24) E "allegu". (25) E *et*. (26) Hitz honen ondolik ezabatua: "bada arla allegatzen garelaric aur divino vnen adoratzera emanendigu Bazquo onac, nic gucie (sic) deseatzan diotedan vezala, emanendigu gorputzeco conveni zaigun osasuna, arimaco gracia, eta eternidade gucian Ceruco gloria. Amen". (27) E "Zu". (28) E "Zu". (29) E ezabaturic "et volucres celi (sic -e-) nidos". (30) E. "erresponditzu". (31) Hitz honen ondolik egindako ezabaketan arabera, lehenbizi honela idatzi zuen: "ezen aseriac badutela mendian vere zuloac num artu vere descansu pusca; bañon aur divino vnec", eta *gucian* hitzetik aurrera: "norc ostatu eman". (32) Zaila irakurtzen, agian *pusca (bat) artzaco*. (33) E "artea". (34) E "berria". (35) E "chipia". (36) "Dizquizugu" espero da. (37) E "Bazco". (38) Hemen "dichar" eta berehala "felicidadez". (39) E. "desatzen". (40) Honen gainean, hau ezabatu gabe, *diotedan* idatzi dute. (41) "Osasun" espero da.

2. Testua

[5]

†

Stabat iuxta Crucem Iesu Mater eius. Ioannes¹ cap. 19

Zubei laur elementuac deitzen zaitustet ordu vnetan. Atoste bada zuen bear naitz. Zure bear naitz sua abrasatzeocotz emen presente dauden viotzaguciac. Zure bear naitz vra. negar eguitecotz. Zure bear naitz aitzea. suspiroac ematecotz. Eta azquenean zure bear naitz lurra viotzac iguitzecotz. Bañon ay nere tristea. Bada aurquitu bear cirenean nere baitan laur elementuac aurquitzen naitz bacarric lurrarequin; cergatic gucia da epeltasuna, seqedadea, eta idortasuna. eta aurquitzen naitzelaric bearturic zubei aditzera ematera munduco principiotic guertatu den caso lastimosoric andiena cer eguiñen dut?

Bañon certaz afligitzen eta desconsolutzen naitz balin badaucat presente eta veguien aurrean explicatu bear dudan casu tragico, triste eta lastimosoaren obfetua;² bada aditzea bano,³ icustea casu lastimoso bat gueiago iguitzen⁴ ditu viotz compasivoac negarretara; eta lastimetara. Ea vada viotz piadosoac eta Maria Santissimaren devotoac, bada verzequin ez naitz minzazen; gorazazquicie vegui oyec aldare sayndu vnen gana. Veguirazacie atencionearequin emen aldare sayndu vntan aurquitzen den erretratua. Bañon cer da emen? Cer icustendute gure veguiac? Veguiac icustendutena da emastequi triste, doloroso, eta angustiatu baten imagina, edo iduria. Eta noren iduria, eta imagina da emen eta aldare sayndu vntan icusten dugun imagina au? Imagina au nere Christioño fielac da Maria Santissima Soledadecoaren figura, eta iduria. Eta cer significatzen du? significatzen du nola guelditu zen Maria Santissima vere soledadean, vere semeaz gabeturic gurutzearen ondoan: *stabat iuxta Crucem Iesu Mater eius*. Ea arima devotoac veguirazacie atencionearequin expectaculo triste au! Icusacie nola daucan vere aurpeguia gucia auditua sentimentu audiaren pasionez.

Bañon vngui erreparatzen baduzue eztiozube batere negarric icusico. Advertencia eta erreparo au San Ambrosiorena ceñac erratendu: *stantem lego, flentem non lego*. leitzen dut dio saynduac Maria Santissima aurquitzen zela gurutzearen ondoan vere seme difuntuaren vistan; bañon eztut leitzen negarric eguin zuela. Cer misterio da au Señora eta Ama doloroso, triste, eta afligituena. Nola eztuzu negarric eguiten icusten duzularic zure semea gucia desfiguraturic, maltrataturic,⁵ eta llaga bat eguiñic. Bañon cer galdetzen dut eta certaz admiratzen naitz balin zure beguien idortasuna, balin bada zure sentimentu eta dolore andiaren [6] testimonio fiela? Sentimentu choil aundia denean⁶ ez tu vsten negar eguiteco videric. Cergatic viciaren espirituac acuditzendute viotzatarat, viotzaren flaqueza socorritzera, eta erchitzen dire negar eguiteco conducto guciac. Manera vnetacoa izan zen Ama doloroso vnen sentimentua, eta dolorea vere seme defuntuaren gurutzearen ondoan, Señora vneac verac erratendacun vezala: *in mente creverant immensi dolores nec poterant extra refundi*.

(1) E. "Ioanes". Latinezko beste okerrok ikusi eta zuzendu ditugu: "ajimilabo" 6,3; "Jerusalem" 6,3; "circumdederunt" 6,3; "dimite" 7,3; "circumdederunt" 8,1. (2) Honela: "obfetua", -f-rekin. (3) Hemen "bano", normalki "baño". (4) E "iguitzwn". (5) E "maltrataturic". (6) Hitz honen ondotic ezabaturik: "acuditzen dute viciaren espirituac viotzatarat viotzaren flaqueza socorritzera".

Erratendacu bada señora vnec cegola *dolorea* vere bularraz ain apoderatua num eta ez paicion desaogazeco, eta negarric eguiteco videric vsten.

Bañon Ama afligitua ia que negar eguin eztezaquezunetz⁷ gueroz si quiera itz eguizu? itz eguizu Señora; aguien aplacatuco duzu, eta amansatuco duzu Borrero cruel oien saña. Quexa zaitea Señora zure seme maite ori tratatzen duten rigoreaz. Alegazazu zure seme maitearen inocencia. Eta au asqui ezpada escaciozu⁸ ceruari venganza. Bada au eguiten dute Ama guciac casu chipiagotan, eta ez ain lastimosoetan. Nola bada zuc zarelatic Ama amorosoena ezdituzu desplegatzen zure ezpain ederrac? Bañon nora duaie nere discursoa. Balin badago señora au ezin itzic eguin dolore eta sentimentu aundiaren pasioneaz señora vnec verac erratendigun vezala: *volebam loqui sed dolor verba rumpebat*. erratendigu señora vnec nai zuela eta deseazen zuelan itz eguin bañon dolore eta sentimentu verac embargacen ciotela itzac. O Ama afligituena, tristena, eta angustiatuena considerazacie orai nolacoac izanen ciren señora vnen doloreac gurutzearen ondoan eta vere soledadean noitz eta dolorearen grandeza edo aunditasunac⁹ ez cion videric vsten ez negarric eguiteco, ezta ere itzic eguiteco: *stantem lego-flentem non lego*.

Dolore eta angustia equen¹⁰ artean contenplatzen duelatic Profeta Jeremiasec señora au galde eguiten dio señora vni: *Cui comparabo te, vel cui assimilabo te filia Ierusalem?* Norequi conparadezaquegu señora zure penac aguiz andiac. Irur clasetara erreducitzen dire pena genero guciac: vician padecitzen diren penetara, eriotzean¹¹ padecitzen diren penetara, eta infernuan padecitzen diren penetara: erraten du Davidec Profeta andiac: *defecit dolore vita mea: circumdederunt me dolores mortis: dolores inferni circumdederunt me*. Eta Doctore gucién pluman irur pena genero etaric aundienac dire infernuco penac eta doloreac: eta nic orai zubei aditzera emateco nolacoac izandu ciren señora vnen penac vere semearen gurutzearen ondoan eta vere soledadean afirmatzen dut ezen infernuco penac izanican ere [7] ain gogorrac eztirela asqui ponderatzeco eta explicatzeco Maria Santissima soledadecoaren penac. Arla afirmatzen du Ayta Vieirac Compañiaco Ayta docto batec eta probatzen du assuntu¹² au arrazoin aundiequin; bañon ni¹³ ez naitz valiatuco Authore aundi vnen arrazoñez cergatic eztuzue guciac comprendituco equen sutileza eta vicitasuna, eta arla expli-quetuco naitz eta probatuco dut nere asuntoa comparacione batequi edo exemplare batequi eta zuentzat claroago.

Diot vada ezen infernuco penac izanican ere ain gogorrac eztirela asqui explicatzeco Maria Soledadeacoaren penac. Eta assuntu au probatu baño lenago suponitzen dut Doctore Sagratuec suponitzen dutena, eta da, ez tudala nic¹⁴ orai comparatzen estado bat vertzearequin; bada modu vntan infernuco estado miserableac eta desdichatuac eztu inorequi comparacioneric; eta solamente comparatuco dut pena bat, verze penarequin, au da soledadeco penac, infernuco penequin; eta su gucia suponituric diot ezen soledadeco penac pena penagatic,¹⁵ direla andiagoac infernuco penac baño goazen pruebara.

(7) L "eztezaquezunetz", gero -zq- kontsonanteen artean *eza* sartu, lerro artean ipinirik, beraz "eztezaquezunetz" idatzi behar genuke. (8) E "escociozu". (9) E "aunditasuna". (10) E *ec en*, bi zatitan. (11) E "erriotzean".

(12) Hemen "aruntu", paragrafoan beherago "arunta" eta bertiz ere "assuntu" hurrengo paragrafoan. (13) E "nic". (14) E "ni". (15) L "penagatican".

Eguin zuen becatua Moisesco¹⁶ Puebloac¹⁷ adoratzen zuelaric idolo falso bat. eta erratendio Iangoicoac Moissessi, errosolvitua¹⁸ nago acabatzeco zure pueblo orrequi: *dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, eta deleam eos*. Ori ez Iauna erratendio Moisessec Iangoicoari, ain vrrun nago consenticetic executadezazula nere puebloarequin castigo bat ain terriblea num eta destruitu bear baduzu nere puebloa arren culparen venganzan vngui borranazeaquezu ni viciaren librutic: *aut dimitte eis*,¹⁹ *aut dele me de libro vitae*. aditu duzube oraño alaco arrojoric. Cer diozu Moisses ezta viciaren librua libru bat num assentatzen eta escribitzen baitire excogituac ceruco gloria gozazeco? ezta dudaric. Bada Iangoicoac borratzen bazaitu libru orretaric estaquitzu padecituco duzula infernuco tormentuac? arla da dio Moisessec.

Bañon eztuzue icusten balin Iangoicoac acabatzen balin badu nere pueblo au meachachen²⁰ duen castigoarequin guelditu bear naitzela ni soledade triste batean nere puebloa gabe? Bada admititu bear ba dut dio Moisessec edo soledadeco penac, edo infernuco penac, pena pena gatic, gueiago nai dut infernuco penac ezen ez padecitu soledade bateco tormentuac. Eta badirudi au vera ematen digula aditzera San Bernardoc itz otan: *dolent viscera, sed*[8] *tolerabiliorem iudicat torsionem quam avulsionem*. eguinzacie orai cotexua Moisesec galzen²¹ zuen companian,²² eta Maria Santissimac galdu zuen compaña en artean. Moisesec galtzen zuen pueblo bat Iangoicoari desleala eta ingrata eta Maria Santissimac seme bat seme gucietaric obrena. Bada Moisessec sentizen balin badu ainverze guelditza vere puebloa gabe, num eta admititzen baitu partido zat lenago padicitza²³ infernuco penac, soledadecoac baño. Nolacoac²⁴ izanenziren Maria Santissimaren penac eta sentimentuac guelditu zenean vere seme maitea gabe eta soledadean? Veraz Maria Santissima soledadecoaren penac izan cire gogoragoac²⁵ infernucoac baño: *circumdederunt me dolores inferni*.

Cui comparabo te? norequi bada comparatuco²⁶ zaitugu? Comparatuco dugu Ama doloroso vnen penac eta angustiac vere semé santissimoaren pena eta angustiequi vere passione²⁷ sainduan? Badirudi eztela comparacione andioagoric; bada Christo gure Iaunac passatucituen penac eta angustiac solamente orze egun Saynduen gabean erratendu Venerable Madre de Agredac eztugula iaquiñen azquen Juicioco eguneraño. Bañon badut vste, arla ere eztirela asqui Iaun vneac passatu cituen penac eta angustiac vere pasione sainduan, explicatzeco Maria Soledadecoaren penac. Eta ez pa naiz engañatzen señora vnen semeac verac bear dacu eguia vnen prueba.

Cegolaric bada gure Jesus maitea irur itze gogorrequi iosiric gurutze saynduaren arbolean erraten du texto²⁸ sagraduac, ezen iltzeco orduan macurtu zuela gure Jesus maiteac vere burua vere Ama gana, eta veriala²⁹ erraten du textu sagraduac eguin zuela deadar aundi bat: *Deus Deus meus*. nere Ayta eterno. Cergatic arla desanparatu nauzu. Cer da au nere Jesus maitea. *Clarissimum Crucis Christi speculum factum erat cor*

(16) "Moisesen" espero dugu. (17) E "Puebloa". (18) Honela: "errosolvitua". (19) Gorago "dimitte me" esan du, akusatiboa erabiliz. (20) Hola eta ez "meachazzen". (21) Hemen "galzen" eta 11 bat hitz beherago "galtzen". (22) Hemen "companian" eta 6 bat hitz beherago "compaña en". (23) Honela irakurtzen dugu, lehenbiziko -i- bokalaren gainean punturik ez egon arren. Normalki "pedazitu" idazten du. (24) E "Nolacoa". (25) E "gogoragoac". (26) Hemen "comparatuco" eta 2 hitz beherago "Comparatuco". (27) Hemen "passione" eta beherago paragrafoan eta hurrengo bi paragrafoetan "passione". (28) Hemen "texto" eta 18 bat hitz beherago "textu". (29) Hitz honen ondotik ezabatua *entregatu* hitza.

virginis. Erratendu San Justinoc ezen veguiratze³⁰ vntan icusizituela gure Jesus maiteac vere Ama Santissimaren viotzean ispillu claro batean vezala vere pasione saynduan padecitu cituen tormentu guciac, eta vere gorputzean baño cruelagoac, eta viciagoac cirela vere Ama Santissimaren ariman; eta icusten zuelarik vere Ama Santissima ainvertze congoxa eta angustia en³¹ artean eman zuela deadar aundi vra: *deus deus meus quare me dereliquisti*. Nere Ayta Eternoa cergatic arla desamparatu nauzu?.

Cer da au nere Jesus maitea zure pasione saynduan padecitu dituzun tormentu gucietan ezta zure ago precioso ori iriqui; eta orai ematen duzu deadar ain triste eta izigarri ori? *clama clamore valido*. Bai nere Christiño fielac³² adizacie San Justinoc erratenduena. guciac icusten cituen vnituae edo batean vere Ama Santissimaren ariman ispillu claro batean vezala: *clarissimum Christi speculum*.

3 Testua

[9]

†

Platica Miercoles de Ceniza.¹

Pulvis es, et in pulverem reverteris. Ex Caeremoniali² Ecclesiae

Vi thesoro genero proponitzen dacu Christo gure Iaunac egungo Evangelio saynduan: Lendavicicoa cerucoa. Eta vigarrena lurrecoa. *Thesaurus in caelo. Thesaurus in terra*. Ceruco tesoroac³ deseaa detzagun⁴ eta irabasi dezagun limosnaren eta caridadearen medioz: *thesaurizate vobis thesauros in caelo*. Eta lurreco tesoroa desprecia dezagun: *nolite thesaurizare thesauros in terra*. eta fin orretara gure Eliza Ama Saynduac iartzen digu egungo⁵ egunean baita garizumaco lendavicico eguna autsa buruan guri aditezera emateco garela aust⁶ pusca bat eta munduco tesoroac, ondasunac, noblezac, eta gañeraco Munduac apreciatzen duen gautzac guciac direla auts pusca bat. *pulvis es*. Orrengatic Job sapientissimoac explicatzen duelarik guizonaren izatea erratendu modu vntan: *homo natus de Muliere brevi vivens tempore repletur multis miseriis*. Iaiozen da guizona dio Job saynduac Andre baten ganic, da laburra vere vicia, eta vnen guciaren gañean calamidadez, miseriaz, eta desdichaz betea.

Nai duzue iaquin combat desdichaz, miseriaz, eta infelicitadez dagon⁷ beteric gure vicia? Bada adizacie San Pabloc erratenduena: *instantia mea quotidiana*: egun oro vici naitzen instanteac dirade sustoen, miserien, eta peligroen pilla bat: *periculis fluminum, periculis latronum, et in labore, et erumna*. Nere barreneen⁸ erraten zuen San Pabloc dut peligroen eta miserien numero bague bat; peligroac itsasoan, peligroac videtan, peligroac Anai eta proximo falsoetan, peligroac desiertoetan, peligroac errie-

(30) E "veguirate". (31) Letro bukaeran *angustia* eta hasieran *en*, bi puskak lotuko lituzkeen marratxorik gabe. Ik. *compañia en* 8,1. (32) Hitz honen ondolik ezabatua: "cergatic gure Jesus maiteac vere pasione saynduan padecitu cituen tormentu guciac padecitu cituen separatuac orai bat eta guero bertzea bañon orai".

(1) Goiko bazterreko ezker zokoan 1831. (2) E "Ceremonia". Latinezko beste okerrok ikusi eta zuzendu dirugu: "Eclesia" 9, goian; "Tesauros" 9,1; "thesaurizare" 9,1; "preter" 9,2; "thesaurizare" 12,2. (3) E "tesoroa". (4) Hemen "dezagun" eta 3 hitz aurrerago "dezagun". (5) E *egun*, deklinabide marka gabe. (6) Hemen "aust", lerro artean erantsia "-aust pusca bat"-, eta 16 hitz aurrerago "aust". (7) E "dago". (8) Espero da "barrenean".

tan eta cuidadetan, eta pausu au vera seguitzen dute miseriac. Miseria trabajuetan, miseria calamidadetan, miseria gozoan, miseria egarrían, eta atzquenean miserien, eta penen cumulo edo pillá au da nere vicia: *instantia mea quotidiana*: eta ez dirade dio San Pabloc numero ortan sartzen congojatzen nauten campoco miseriac: *praeter illa, quae extrinsecus sunt*. Au iracusten dacu San Pabloc vere sabiduria andiarequin; eta eguia au guciac aurquituco dugu experimentatua gueren buruetan: adizacie orai Espiritu Saynduac erraten duana:⁹ *melior est mors, quam vita amara*. Obedela eriotza vicia amargoa baño. Icusagun Cainen baitan casua.

Iltzuen Cainec embidiaz, eta odioz eramana vere Anaya Abel, eta nola sustoac eta congojac baitirade becatutic inseparableac iduritu zi zaion Caini becatua eguin eta ondoan quendu biar ciotela vicia, topatzen zuten guciac. *Omnis qui viderit me occidet me*. ez erratendio langoicoac ezta orrela izan bear. *nequaquam ita fiet*. Cergatic bada eztu permititzen langoicoac il dadila veriala Cain, ilt¹⁰ duelaric vere Anaya sayndua? Cergatic gueiago castigatzen zuen langoicoac Cain vicia ematearequin, eriotza ematenciolaric [10] baño. Cainec dio Legra doctoac consideratu zuela vere becatua, eta contemplatu cituela vere trabajuac, eta ayetaric¹¹ libratzeagatican, deseatu ciola vere buruari iltzea: *videns se in tanta miseria constitutum, desiderabat cito mori, vt sua miseria terminaretur*. vici ba naitz erratendu Cainec gucia nago miseriaz, trabajuz, eta desdichaz betea, iltzen ba naitz acabatzen dut susto guciequin, bada vetor eriotza: *desiderabat mori*. Cergatic obe da eriotzea ezen ez vici bat gucia sustoz, eta trabajuz inguratua.

Principio vniversale vnen enzaumentuaren faltatic originatzen dire guitzonaren vtseguñac, eta engañuac. cergatic Nobleac contemplatzendu vere nobleza. Ni¹² erratendu nobleac altuago naitz, vertzeac baño. Eta cer vsten duzu dela zure nobleza ori? bada da auts pusca bat. Cein vngui consideratzen zuen eguia au Profeta Davidec, bada izanican ere Erreguea erran zuen: *quae utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem*. Cer aprobechatzen zait niri Erregue izatea, eta noble izatea, balin dembora laburrean autsean biurtu biar ba naitz. Abrasac contenplatzen du vere ondasunac. Bañon cer vstenduzue dela abstrasuna? bada da autsa¹³ pusca bat. Cergatic David Profetaren sentencian abstrasuna ezta ames bat baicic; ceñean 'imaginacio falsoarequin pensatzen du guitzonac dituela escutan tesoro andiac,¹⁴ eta irazarri eta ondoan aurkitzen da desengañoarequin veguietan. Cer vstenduzue direla munduco delecteac¹⁵ eta gustoac eta deleite itsusiac; bada ez tire auts pusca bat baicic; cergatic gustatu eta ondoan ez tute vertze saboreric vsten, baicican vere amargararen, eta mintasanaren gusto gaistoa baicic; eta eguia vnen probatzeco ez tut vertze testigoric nai baicican probatu duten experiencia. Cer vsten duzue dela grandeza? bada Munduco grandeza ezta autsa pusca bat baicic: cergatic podereric altoenac erratendacu Espiritu Saynduac, dauca iraute zat viciaren instante bat brevea eta laburra. Cer vstenduzu dela sabiduria edo iaquintasuna. Bada da autsa pusca bat cergatic da aitzearin bat presuna desvanezitzen duena dutelaric ala sabioac nola ignoranteac fin bat

(9) Normalki "duena" erabiltzen da. (10) Honela dago: "ilt", "it" ere aurkitzen dela. (11) E "ayetic". (12) E "Nic". (13) Hemen "autsa pusca" dio, gorago "auts puska" esan duela. (14) E "andiar". (15) Hemen "delecteac" eta 4 hitz beherago "deleite".

vera. Cer vstenduzue dela edertasuna? Bada da auts pusca bat, cergatic perfectoen da engaño banoa coloren ichura falseoquin.

Badaquicie cer den aurpeguico edertasuna? eta coloreac? bada ezta verzeric baicican odol vstel pusca bat baicic.¹⁶ Orrengatic erratendio Cantareco libruan esposoac esposari, icustenzuelaric zela Andrearen¹⁷ artean ederrena, enzaunzezan cer den vere edertasuna ceioala vere ganadoaren pausoen ondoan: *si ignoras te o pulcherrima mulierum, abi post vestigia gregum tuorum.* eta modu vntan aurquituco da Andre au vere edertasunaren desengañoarequin? Bai. Erreparazacie ganadoac davilzatenean videan alchatzen dute autsa, eta duaielaric Andre au ayen azetic, emanendio autsac¹⁸ veguietan, eta beguiratzen bada auts vnen [11] ispilluan enzautuco da, cergatic autsac erranen dio cer den, eta enzaumentu orretaric etorrico zaio desengañoa; eta iaquinen du ezen egun bada¹⁹ ere lore ederra sarri izanendela autsa, eta edertasun vra paratuco dela autsa izatera. iaquin dezaten guciac, ezen curatzeco gure arimaren enfermedeac erremedioric obrena dela artzea eriotzeco consideracionearen auts purganteac, bada au da gure Eliza Ama saynduac Medicu ona vezala errecetazten digun medicina: *pulvis es.*

Orrengatic erraten dacu Espiritu saynduac: *memorare novissima tua et in aeternum non peccabis.* ez becuric eguiteco²⁰ veguiragaitezela²¹ auts vntan. Ez beccaturic eguiteco contemplazagula bagucila egun oro sepulturara vrbiltzen. eta Job sapientisimoac vere miserien eta trabajuen erdian vci cigun gure desengañoaraco escriptua sententia misterioso au: *Putredine dixi pater meus, mater mea, et soror mea vermibus.* Nere Ayta, dio Jobec, nere Ama, eta nere Arrebac dirade vsteltasuna eta arrac. Consideratzen zuen Erregue contenplativo vnc ezen vere Ayta izan zela poderosoa, eta iltzela. Consideratzen zuen ere vere Ama izanzela noblea eta iltzela. Consideratzen zuen vere Anayac izancirela esclarecituac. eta iltzirela: eta emen dic atratzen zuen contua Job Erregueac, veraz ni ere illen naitz. Galde eguiten dizut nere christiño fiela zer eguin zen zure Aytuna? Cer eguin zen zure Ayta? Cer eguin zen zure Ama? Cer eguin ciraden zure Anayac. Cer zure Arrebac, edo Ayzpac? *Vermibus.* Guciac daude arrac viurtuac, guciac dirade autsa, bada certan biurtuco zara zu? Arretan, eta autsean: *pulvis es.* Consideratzazu bada Job vezala: *Pater meus, Mater mea:* eztuzula verze Aytaric eta Amaric autsa eta arrac baicic. Aurrac dutenean afliccione edo sustoren bat, cer vstenduzue eguiten dutela? veriala duaz Aytaren edo Amaren besoetara num defenditzen dirade, eta consolatzen dirade. Au eguiten zuen Jobec Erregueac eta au vera eguin bear duzu zuc ere. Eguiten dizute guerra munduco pensamentuac, acuditzazu zure Ayta gana cein da autsa. inquietatzen zaituste munduco eta araguiaren itsusiac acogizaita zure Ama gana: cein da autsa. Consideratzazu zarella autsa, eta sarri autsean, eta arretan viurtu bearra: *pulvis es, et in pulverem reverteris.*

Nai duzu nic eman diezazudan erremedioa, zure arimaren pasioneac, eta enfermedeac curatzeco? Bai Jauna. Bada aditzazu San Pabloc²² erraten duena. *Quotidianus usus moriendi.* iltzea ascotan. iltzea contenplatzean, iltzea desengañoan²³. au da San

(16) Hitz honen ondokik eta lerro artean erantsia irakurtzeko erraza ez den zerbaite: "izanican (?) balezagu odol au catillu bateco (?)". (17) "Andreen" espero da. (18) E "autsa". (19) E "badu". (20) Hiz hau guk sartua da. (21) L "veguiratzagula", gero aldarua, aldeketen arabera "veguiratzagaitezela" irakurri behar genukeela. (22) E "Pablo". (23) Hemen "desengañoan" eta zenbait lerro beherago "desengañoarequin".

Pabloc eguiten zuena: *quotidie morior*: erratendu San Pabloc egun oro iltzen zela. Bañon Iauna bat baccarra balin bada vicia, eta bat baccarra eriotza, nola iltzeitequian egun oro San Pablo. Cergatic bein itl²⁴ biar zelaric²⁵ errealdadean, iltzen zen ascotan desenganoarequin, vngui iltzen acertatzecotz. Au vera dio San Ambrosioc eguin bear dugula: *sit nobis quotidianus vsus moriendi*: itl biar garela²⁶ egun oro desenganoarequin, probagaitezela iltzen ascotan vician, vein vngui iltzeco. Cer vstenduzue eguitendutela comediantec? probatzen dire ascotan ensayoan, tabladuan eguin bear duten²⁷ paperac acertatzecotz eta ez vtsic eguitemo. Ez ta Iaunac [12] vici au Comedia bat baicic. Ceñean batec eguiten du Erreguearen papera, verzeac Principearena, verzeac probearena,²⁸ vertzeac abrasarena. eta vertzeac poderosoarena; proba gaitzen bada ascotan iltzen, representatzecotz vngui papera eriotzaren teatroan: *Quotidie morior*: egun oro ilt bear gara San Pablo vezala: icasi dezagun vngui iltzen vein ilt bear dugunaldi artan. *Quotidianus vsus moriendi*.

(Badaqui²⁹ que errandugu gure vicia dela Comedia bat vezala) Iкуси dezagun claroago gure viciaren fiña;³⁰ comediaco fiñan representatua. Comediac diraben artean icusicoduzue Erreguearen papera eguiten duena erreguea vezala vestitua³¹ eta erreguea vezala tratatua. Principiaren papera eguiten duena, principea vezala vestitua, eta principea vezala tratatua. Damaren papera eguiten duena Dama vezala vestitua, eta Dama vezala tratatua, eta modu vntan gañeracoena. Acabatzen da Comedia eta viurtzen da bacochar³² artzera lenagoco soñecoac. Galde eguiten dut orai. Badaquicie distinguitzen ayen artean cein izandu zen Erreguea, cein Principea, cein Dama? ez por cierto cergatic acabatu zen comediarequin batean ayen exercicioa. bada orobat guertatzen da gure viciaren comedian ceñean papera acabatzen dirade heriotzarequin.³³ Bada eriotzarequin acabatzen da erreguetasuna, acabatzen da grandeza, acabatzen da edertasuna, acabazen³⁴ da avrastasuna, eta itz batean errateco heriotzarequin acabatzen dire munduco dichac eta felicidadde guciac, eta óc guciac viurtzen dire auts pusca batean: *et in pulverem reverteris*. Au da eguia ciertoa, eta experiencia guciac³⁵ egun oro eracusten dacuna, eta verzela iarzacie zuen consideracionetaco veguiac sepultura orietan, vric³⁶ gabe diren gorputz ilt orietan num ezpazube verzeric icusico baicican ezurrac, calaverac, eta autsa. Consideratzacie ezen oriec guciac eguin zutela vere paperac lenagoco demboran mundu vntan, guc gureac orai eguiten dugun³⁷ vezala. eta orai balin bazauste orien gañean, vertze bazuec egoin direla zuen gañean, noitz eta acabatzen den zuen³⁸ bici laburraren comedia. Num egoin dire orduan gure soberbiac, gure grandezac, eta gañeraco Munduco vanidadeac, odioac, eta vorondate gaistoac guciac egonen dire auts pusca batean viurtuac: *et in pulverem reverteris*. Nola bada gaude ain itsuturic sarri acabatu bear diren vanidadetan, eta autsa viurtu bear diren ondasunetan? erratendigularic Christo gure Iaunac

(24) Ik. 10. oharra. (25) L "zularic". (26) L *dugula*. (27) L "dutená", gero ezabatu -a eta lerro artean *paperac* erantsia. (28) Honela: "probearena". (29) Beste tinta batez baliaturik parentesi marka ipini dute, eta lehen "icusi" zena "Icusi" egin. Bestalde, ez dauqu zer den *Badaqui que*. (30) Hitz honen ondotik ezabatua: "et in pulverem reverteris". (31) Hiru aldiz ageri da *vestitu* paragrafo honetan, eta hiruetan beste hitz baten gainean izan da idatzia, hitz hori, gure ustez, *ianzia* dela. (32) E "bacochar". (33) Hemen *b-* duela, eta bi aldiz beherago paragrafoan *b-* gabe eta *b-* duela. (34) Hemen "acabazen", baina bi aldiz aurrerago paragrafoan "acabarzen". (35) E "gucia". (36) Beste hitz baten gainean idatzia izan da eta ez gaude bar ere seguru gure irakurketaz. (37) Espero da "*diugun*". (38) E "guen".

nolite thesaurizare thesauros in terra. eztezagula iarri gure viotzac munduco ondasunetan; baicican ceruco ondasunetan ceñac daucate iraute zat Iangoicoaren eternidadea.³⁹ Acabatzen dut gure Eliza Ama Saynduac erratendigun itzequin: *ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Erratendacu Eliza Ama Saynduac garizumaco dembora au dela apropositoena ceruco erreñua irabasteco, eta ceruco glorian eternidade gucian descansatzeco⁴⁰ arla guertadadila gu guciequi. Amen.

4. Testua

[13] En la Anunciación de Nuestra Señora¹

Celebrea zen dio Macrobioc egundo egunarequin baita Marchuco oguita vortz garrena Erromaco Ciudadanoac cirelaric oraño gentilac celebratzen zuten festibidadea: festibidade au deitzen zuten Romanoec *hilaria* erran nai baitu gozoaren eta alegria andiaren festibidadea; eta celebratzen zuten Romanoec festibidade au erratendacuate Rosinoc, eta Tubernoc Authore andiac, vere Aniz Iangoicoen Amaren honrra eta alabazetan: *celebrabatur in honorem Matris deorum.* Eta guc garelaric Christiñoac Iangoicoaren Misericordia dela medio arrazoin choil andiagorequin celebratzen dugu egungo egunarequin Iangoico bat eguiazcoaren² Amaren honrra eta alabazetan. Cergatic egungo egunarequi vrbildu bai zi zaigu Trinitateco vigarren presuna cein baita Semea eguitenzelariac guitzon Maria Santissimaren entraña choil puro eta garbietan espiritu saynduaren obraz eta graciaz; au da Iaunac guc egungo egunean celebratzen dugun festibidadea; eta gure festibidade au deidezaquegu Romanoec verena baño obequiago *hilaria*, edo gozoaren eta alegria andiaren festibidadea; erratendacu Ayta Masculoc: *potius nobis vera sunt hilaria, Magnae Dei Matri ac Virgini dicata, cum laetissimo ad Nos aeterni solis accessu.*³ Incarnaciosco Mysterioa edo Iangoicoa guitzon eguitia da Iaunac Iangoicoaren obra gucietaric andiena erratendu⁴ San Agustín Elizaco Doctore Andiac vere Trinitateco amirurgarren libruan: *nulla fuit maior gratia quam quod Deus fieret homo, et homo Deus.*

Bañon icusagun⁵ Evangelio sayndua veguietaric apartatu gabe nola guertatu zen mysterio aundi au. Cegolaric Maria Santissima⁶ oracionian⁷ vere erretretean⁸ Agueru zi zaion Anguiru San Gabriel⁹ eta minzatu zi zaion modu vntan. *Ave: gratia plena: Dominus tecum.* Agur: graciaz betea: Iauna¹⁰ da zurequin. consideradetzagun vngui Anguiru¹¹ saynduaren itz mysterioso ec: Lendavicico Angueru saynduaren itza Maria Santissimari izandu zen *Ave:* agur: eta orobat da nola erranvalequio: Agur: dichosa, feliz, eta Andre gucien artean bienaventuratua, eta benedicatua. *Ave,* edo agur: San Bernardoren sentencian orobat da nola becatu originalaren mancharic gabecoa. *Ave* e

(39) E "eternidea", eta beherago "eternidadea". (40) E "descansatzeo".

(1) E "en la anunciacion de N^{ra}. S^{ra}." (2) Agian "eguiazcoaren" irakurri behar da. (3) E "acceru". Latinezko beste okerrok ikusi eta zuzendu ditugu: "Sanum" 15,1; "Quomo" 15,2; "sanus" 15,2; "Ancila" 15,2; "michi" 15,2. (4) E "dur". (5) Hitz honen ondotik ezabatu du *egungo festibidadearen*. (6) E "Santissimac". (7) Dudatan egon gara nola irakurri: "oracionian" ala "oracionean". (8) Dudatan egon gara nola irakurri: "erretretean" ala "erretretian". (9) E "Gabrielec". (10) L "Ianoicoa" (sic *-no-*) eta gero "Iana", ez "Iauna". (11) E "Anguru".

contraco¹² aldetic leitzen badugu leituco dugu Eva; cergatic Maria Santissima da Eva econtracoa; bada Maria Santissima¹³ da Evac causatu zigun dañu gucien erreparazalea, eta erremediazalea. Orrengatic erratendacu San Bernardino de Senac ezen Maria Santissimaren errespetua bacarrarengatic vci zituela Iangoicoac gure lendavico gurasoac becatu eguin eta ondoan, infernura votatu gabe, eta mundu au destruitu gabe.

Gratia plena

Bigarren Anguiru saynduaren itzac izandu ziren: *gratia plena*: edo graciaz betea; eta arrazoinequin errancion Anguiru saynduac Maria Santissimari graciaz betea; bada celaric orduan Maria Santissima orañic aurra bada escituen Maria Santissimac amavortz¹⁴ vrte baizic¹⁵ arla ere cegon [14] graciaz betea; bada izanzen adifñ artan escogitua¹⁶ Iangoicoa ganic vere Ama zat Andre gucien artean. Eta da doctrina corriente Doctore gucien artean ezen noitz eta Iangoicoac excogitzen duenean presuna bat cargu eta dignidade aundi bataren zat¹⁷ ematendiola Iangoicoac alaco presunari vere gracia, carguaren eta dignidadearen negurrira; veraz atrazacie ortic contua nolacoa izanenzen Maria Santissimaren gracia ia amavortz vrtetaco adifñ artan, noitz eta izan bai zen escogitua Iangoicoa ganic vere Ama zat; eta nolacoa izanzen zen errecibitu zuena Iangoicoaren Ama izateaz. banon contu au vngui atratzeco pensazacie eta consideratzacie lenic¹⁸ cer dignidadea den Iangoicoaren Ama izatea. Negurri vnequin veraquin negurritu izan zuen¹⁹ Santo Thomas de Aquinoc Elizaco Doctore Andiac²⁰ Maria Santissimaren gracia Iangoicoaren Ama izateaz erranzuenean ezen Maria Santissimac Iangoicoaren Ama izateaz baduela verarequin dignidade infinito bat eta numeric gabeco bat vezala, eta orrengatic eztaitequela eguin creaturatic Maria Santissima baño obegoa²¹ eta²² perfectogoa²³. arren itzac dirade avec: *Beata virgo ex hoc quod est Mater Dei habet quamdam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus, et ex hac parte non potest aliquid fieri melius; sicut non potest aliquid melius esse Deo*. Nai duzue iaquin nolacoa izandu zen Maria Santissimac errecibitu izandu zuen gracia Iangoicoaren Ama izatearen dignidadearequin bada adizacie San Agustinec erraten duena: *illi soli notum est qui de eius natura naturam suscepit*. solamente errandezaquela eta comprendidez aquela guizon eguin zena vere entrana²⁴ puro eta garbietan; veraz²⁵ vngui errancion Anguiru²⁶ Saynduac gracias betea: *Gratia plena*.

Dominus tecum.

Irur garren Anguiru Saynduaren itzac Maria Santissimari izandu ciren *Dominus tecum*. Iauna da zurequin. Irur egoteco moduz edo maneraz erratendacute Doctore Sagratuec Santo Thomas de Aquino Elizaco Doctore andiarequin dagole Iangoicoa lecu gucietan: baitirade izates, presencias, eta podorez. Eta presuna moduetan dagola

(12) Bi puskatan zatiturik e *contraco*, eta pixka bat beherago *econtracoa*, dena batean. (13) E "Santissimar". (14) E "amavortz". (15) L *baño gueiago*. (16) Hemen "escogitua" eta paragrafoan aurrerago "excogitzen" eta "escogitua". (17) Honela: "bataren zat" eta ez "batentzat" edo. (18) E *lenic* eta *cer* hitzen artean erantsiric *alla* lerro bukaeran eta *dezaquicic* lerro hasieran. (19) E "duen". (20) E "andia". (21) L "obegoric", gero "obegora" (sic - ra). (22) E *et*. (23) L "perfectogoric". (24) Hemen "entrana", baina "entraña" erabili ohi du. (25) E "vezaz". (26) E "Anguru".

graciaz. Eta Iangoicoaren egoteco moduz maneraz etaz gu cietaz cegola Maria Santissimarequin Anguiru Saynduac errancionean: *dominus tecum*: Iauna da zurequin. Explizatzen du San Agustinec Anguiru Saynduaren itzac eta erratendu modu vntan: *Dominus tecum sed plus quam tecum, in me licet sit Dominus, me metipsum creavit dominus per te autem nasciturus est Dominus*. Iangoicoa da zurequi Señora erratendio San Agustinec Maria Santissimari eta nerequi baño gueiago; bada dagolaric ere nerequi Iangoicoa baño verac creatu ninduen; baño zu creatu cintuen Iangoico vera sortu bearda zure ganic.

Modu vntan bada saldatu izandu zuen Anguiru San Gabriele Maria Santissima noitz eta participatu cion incarnaciosco mysterioa edo trinitateco vigarren presunac²⁷ artu biar zuela gure naturaleza vere entraña choil garbietan. Eta veriala eman cion Anguiruac Maria Santissimari vere embaxada erratenciaric: *ecce concipies in utero et paries filium*. Iaquinzazu Maria concebitucoduzula zure sabelean eta [15] erdico zarela semeaz²⁸. Galde eguitendute Doctore sagratuec cergatic errancion Anguiruac Maria Santissimari erdico zela semeaz;²⁹ eta ez seme batez;³⁰ eta erresponditzen du San Vicente ferrerec; *concupies filium; id est non Patrem nec Spiritum Sanctum*. Aditzera emateco Maria Santissimari artu biar zuena gure naturaleza vere entraña-choil garbietan ez zela Ayta ezta ere espiritu sayndu Iauna; baicican trinitateco vigarren presuna baita semea.

Aditu izandu zuenean Maria Santissimac Anguiru Saynduaren embaxada erresponditu izandu cion Maria Santissimac Anguiruari: *Quomodo fies istud quoniam virum non cognosco*. Nola guertadaiteque ori Anguiru Sayndua? Balin ez padut nic guizonic enzaunzen? erresponditu izandu cion Anguiruac Maria Santissimari *ne timeas Maria spiritus Sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbravit tibi*. ez tuzu cer beldurric izan Maria; bada zuc erdi bear duzun semea,³¹ ez ta izan bear guizonaren obraz baicican espiritu saynduaren obraz. Errancion orduan Maria Santissimac Anguiruari: *ecce Ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum*: emen dago Iangoicoaren esclava bat, eta eguin vedi nere baitan arren vorondate sayndua. Maria Santissimaren errespuesta vnequin alegratu ciren ceru guciac eta erratendu Ayta echevertzec aniz Elizaco Doctore saynduequi puntu vntan verean vestitu zela Ayta Eternoaren semea gure naturalezaz. Au da Iaunac vrte oro egungo egunarequi celebratzen dugun festibidadea; au da propiedade guciarequin *hilariaren* festibidadea, edo gozo eta alegria andiaren festibidadea. Bada emendic originatzen dire munduco dicha eta felicidade guciac. Doctrina vntan verean ere icustendugu claroqui cein³² gautza provechosoa den Maria Santissima saldatzea, Anguiru Saynduac saldatu izandu zuen oracionearequin. Bada erratendacu San Francisco de Asisec noitz eta guc erratendugun Agur Mariaren oracionea aturditzen dela infernu gucia; eta infernuco demonio guciac icaratzen direla. Nic³³ daquidan erri gucietan; arla nola erri noble vntan soñatzen dira irur aldiz Ave Maria esquillac; eta erratendacu Ayta Echevertzec Santa Eulaliaco Erreligioso Docto batec arla disponitzen duela gure Eliza Ama Saynduac iduquidezagun gatic presente eta memorian gure erredencione³⁴ Saynduaren irur mysterio

(27) E "presuna". (28) L "erdicoduzula semea". (29) L "erdico zuela semea". (30) L "seme bar".
 (31) Hemen ez du aldatu. Ik. 28, 29 eta 30. oharra. (32) E "cin". (33) E "Ni". (34) E "erredicione"
 (sic -ndico-).

principalac baitirade, encarnaciosco mysterioa, Christo gure Iaunaren passione sayndua, eta Christo gure Iaunaren erresurreccione³⁵ sayndua; eta arla erratendacu Ayta vnec goitzetan aditzen dugunean argui esquillac saludatu³⁶ viardugula Maria Santissima Anguiru Saynduaren oracionearequi vere Seme Saynduaren erresurreccionearen memoria;³⁷ eguberdian aditzen dugunean Ave Mari³⁸ esquillac saludatu beardugula Maria Santissima vere Seme Saynduaren passionearen memoria; eta modu vntan verean illun nabarrean aditzen dugunean Ave Maria esquillac saludatu beardugula Maria Santissima encarnaciosco mysterioaren; edo Iangoicoa guizon eguitearen memoria. Beldur dut sobra luzatu naizela; bañon gautza ec guciac on da iaquitea. guatzen exemplora.

Erreferitzen du Ayta Vieyrac Conpañiaco Ayta Docto batec etzen Erromaco ciudadean aizelari Santo Domingo³⁹ Arrosario Saynduaren devocionia predicatzenasco⁴⁰ frutu eta provechoraquin.⁴¹ Arla ere aurkitzen zela dembora artan Erroman Señora principal bat, choil virtuosoa; eta ganeraco devocione saynduetan gucietan enpleatzen zena [16]. Andre au bada ezin ecarrazi zuen Santo Domingoc arrosario saynduaren devocionera ez vere predicuequin, ezta ere vere otoitz⁴² eta supliquequin. Eta nola Señora au bai zen Señora principala eta autoridade aunditacoa iduritu zizaion Santo Domingori zela choil convenientea au ecartzea arrosainduaren⁴³ devocionera,⁴⁴ vertze aniz vnen exenploarequi ecartzeco. eta arla doblatu cituen Saynduac Señora vnequin vere suplicac eta otoitzac. baño devalde. au icusi zuenean Santo⁴⁵ Domingoc postratu zen lurrean Maria Santissimaren imagina baten alciñean; gucia negarretan vrtua, eta bañatua; eta minzatu zi zaion Santo Domingo⁴⁶ Mari Santissimari modu vntan: Cer da au Señora da possible Andre vnec estuela gueiago aprecioric eguin bear zure arrosario Saynduaz. Bañon badaquit Señora⁴⁷ nerea dela culpa, bada estut itzic,⁴⁸ eta conprehensioneric zure arrosario saynduaren devocionea predicatzeco. Banequien Señora cer guertatuco zen; bada excogitu duzu zure Predicazale zat espirituric eztuen zure esclavo au. Damudut Señora zuri gaizqui servizatzeas⁴⁹. zuc manatu nauzen ministeriotan.⁵⁰ Parazazu zuc Señora erremedioa bada zure escutan dago. Arla eguincion Santo Domingoc Maria Santissimari vere otoitza choil desconsolaturic; eta predicoa⁵¹ eguin eta ondoan atrazen meza Saynduaren ematera, eta dembora verean Erromaco Señora vra aurkitzen baizen Elizan iaquin gabe nola eta cer maneraz aurkituzen puntu artan Iangoicoaren tribunalean. Veguiratucion Juez divinoac aurpegi izigarri eta terrible batequi, eta erreprehenditu izandu cion Juez divinoac Andre vni vere indevocionea; eta veriala Iuez divinoac manatu zerabe Demonioei castigazetela meregi zuen vezala. icustenzelari Andre au lanze izigarri eta terrible artan, eta elducirela Demonioac⁵² vere gana furia aundiarequin. eguin zuen Andrea⁵³ deadar aundi bat deitzen zuelari Maria Santissima errosariocoa⁵⁴.

(35) Hemen *-cc-* bikoitzarekin eta zenbait hitz aurrerago *-c-* bakunarekin. (36) E "saluda". (37) Hemen "memorian", eta bi aldiz paragrafoan "memorian". (38) Hemen "Ave Mari esquillac" eta beherago "Ave Maria esquillac". (39) E "Domingoc". (40) Hitz honen ondotik eskuineko bazterrean *anitz* idatzi da beste tinta batez, baina esku berak egin du agian. (41) Espero da "provechoraquin". (42) E "ocitz". (43) Lerro artean sartua, hurrengo hitzarekin batean, eta *arrosario sainduaren* da. (44) E "devocionera". Ik. 34 oharra. (45) E "Sento". (46) E "Domingoc". (47) E "Señora". (48) E "itzic". (49) E "servizatzeac". (50) E "mnisteriotan". (51) Paragrafo hasieran ipini du "predicuequin". (52) E "demoniac". (53) E "Andrea". (54) Hemen "errosariocoa", zenbait hitz beherago "errosarioqua eta pixka bat aurrerago "arrosario".

eta erratenciolaric: socorri nazazu Maria Santissima errosarioqua bada orai danic ofrecitzen zaitut⁵⁵ arrezatuco dudala zure arrosario sayndua. Aditu zutenean demonioac Maria Santissimaren itzena gueldituciren batere indarric gabe; eta veriala aguertu zen Iangoicoaren tribunale artan Maria Santissima ibuzquia baño milla aldiz ederragoa eta veguiratu cion Andreari aurpegui benigno eta amorosoarequin; eta veriala erdiesi izandu zuen Maria Santissimac vere semearen ganic Andre vnenzat castigoaren barcamentua, eta atratzen zuelaric Maria Santissimac Andre au demonioaren⁵⁶ atzaparretaric, eramanzuen Andre au ceruco palaciora num icusi cituen Andre vnec Biñaventuratuen artean vi arima saynduen coruac arrosasco coronequi⁵⁷ coronatuac cirela, eta ari zirela choil alegría aundiarequi Maria Santissimaren arrosario sayndua cantatzen. Admiraturic cegon Andre au icusten zuenaz. Eta orduan errancion Maria Santissimac Andre vni icusten duzu nere Alaba; nere arrosario sayndua cantazen duten arima⁵⁸ oriec cein ederrac dauden vere arrosasco coronequi? Bada oriec izan ciren nere arrosario saynduaren devotoac vici izandu cirenean munduan; eta iaquinazazu nere Alaba errancion Maria Santissimac⁵⁹ Andreari ezen arla nola nere gloria baita ceruan gañeraco⁶⁰ sayndu guciena baño aundiagoa, arla nere arrosario saynduaren devocionea da generaco devocione guciac baño aundiagoa. Arla errancion Maria Santissimac Andre vni, eta vntan guri eta arla saludadezagun maitz Maria Santissima Anguiru saynduaren oracionearequin baitago encerraturic arrosario saynduan. Andre vntaz eztu gueiago erraten exenplu eta libruac, banon izan zuen icustearrequi pensa daiteque izanzela arrosario saynduaren devota andia.

5. Testua

[17] Platicas sobre los 10 mandamientos. Primero¹

Ez ta ez asqui iaquitea doctrina christiana memoriaz, balin ezpaduzue comprehenditzen memorias daquiciena. Orrengatic erranzuen juris consultoac eztaitequela erran legueac daquiela, legueac comprehenditzen eztuen presuna; memorias legueac errateagatican. *scire leges non est verba tenere, sed vim et potestatem*. Cer aprovechatuco zaio presuna bati iaquitea memoriaz Iangoicoaren leguezco mandamentu saynduac, balin ezpadu comprehenditzen oc cer aguinzen duten, eta cer decabetzen. Ori izanenda videa iaquitea, eta illumbetan ibilzea. Gab illum,² eta eraunsi aunditaco batean atratzen zaratenean zuen echetic vertze vecino baten, edo adisquide baten echera. Cer eguiten duzue? artzen duzue farõla edo arguia. Galde eguiten diciet bada nic orai certaco artzen duzue arguia? eztaquicie videa? eguia da Iauna erranen duzue bañon videan vadire cembait pausu³ gaistoac, eta arguiric gabe eztugu icusico, eta iarrico gara erortzeco peligroan. Ederqui erresponditu duzue. Icusacie bada orai claro

(55) Espero da *dizut*. (56) E "demonioren". (57) E "cononequi". (58) E "arrima". (59) E "Santissima". (60) Hemen "gañeraco" eta zenbait hitz beherago "generaco".

(1) E 1°. (2) L "illumbatean". (3) Hemen "pausu", berriz ere "pausu" eta gero "pauso" paragrafoan.

nola amar mandamentu saynduac iaquitea gatican ezpalin baduzue comprensionearen farola edo arguia iaquiteco mandamentu saynduac decabetzen duten gautzac edo pausu gaistoac ezteza posible izain librazaitesten oc decabetzen duten pauso gaistoe-taric.

Badaquicie cer diferencia den doctrina christiana memorias solamente daquiten, eta conprehensioenez⁴ daquiten presunen artean? bada icusacie claro. Suponitzacie nic daucadala orai nere escutan paper fin bat, num badaquicie dagola pintaturic San Antonioren imagina bat, bañon paper au daucat nic doblatua. Nic galde eguiten badiciet ederra da San Antonioren pintura au? erranen duzue Iauna guc eztaquigu, ederra den edo itsusia den cergatic paper ori dago doblatua. bada echonzacie apurio⁵ bat, erran eta veriala zabalzen dut edo irequitzen dut papera. eta orai cer iduritzen zaicie ederra da? Bai iauna, choil ederra da. Eta veriala agradatzen zarate saynduaren pinturaz. Bada diferencia au⁶ da doctrina memoriaz solamente daquiten, eta conprehensioniaz daquiten presunen artean.⁷ Claroago badaqui batec incarnaciosco mysterioa, bañon eztu conprehenditzen cein gautz⁸ miragarriac encerraten diren⁹ mysterio vntan. vnece badaqui mysterio au aundia dela, bañon eztaqui gueiago. Abiatzen zi zaio Maistrua¹⁰ explicatzen mysterio aundi vnece encerraten dituen Iangoicoaren finezac, eta amorioac, eta veriala icusirican Iangoicoaren amorioaren finezac gure gana, iguitzen da vere viotza Iangoicoa maitatzera gautza gucien gañetic. eta au cergatic? cergatic orai icustenduen¹¹ claridadearequi, eta explicacionearen arguiarequi, len solamente memoriaz, eta illumbetan vezala zaquiena.

Orrengatic consideratzen nuelaric ezen gure fede saynduaren zana¹² eta fundamentua direla mandamentuac iduritu zait garizuma sayndu vntan explicatzea, oc aguintzen digutena, eta debecatzen digutena. eta demboraric ez galtzea¹³ gatic abiatzen naitz explicatzen egungo arrasaldean lendavicico mandamentua. Lendavicico mandamentu saynduac¹⁴ erratendacu: onetsi eta maitadezagula gure Iangoicoa gautza gucien gañetic. Mandamentu sayndu [18] vnen contra eguiten du becatu mortala cumplitzen¹⁵ eztuenac¹⁶ gure Eliza Ama Saynduac bazco garizumacotan aguintzen dacun confesioea eta comunionearequin. eta orobat eriotzeco peligroan aguintzen dacun confesioea, eta comunionearequin. eta vsten dituenac¹⁷ confesioea, eta comunioea cumplitzeco eguiten ditu vi becatu mortalac cergatic baitire vi precepto diferenteac. Alaber eguiten du becatu mortala¹⁸ mandamentu sayndu vnen contra confesio gaistoa eguiten duenac¹⁹ daquielaric edo examinaren faltaz, edo dolorearen faltaz, edo propositoaren faltaz, edo vstenduelaric becatu mortale bat ciertoa edo dudoso, alques, edo maliciac.

Alaber eguiten du becatu mortala edo veniala mandamentu sayndu vnen contra vstenduenac²⁰ cunplitzeco confesioeac ematendion penitencia cunpli zezaquelaric. Alaco maneraz num eta penitencia balin bada gautza andian vstenduelaric cumplitzeco eguifien du becatu mortala, eta penitencia balin bada gautza chypian izanenda

(4) Hemen "conprehensioenez" eta goiko paragrafoan "conprehensionearen". (5) Honela, "apurtio" edo adierazteko. (6) E "aun au". (7) Hitz honen ondotik ezabatua: "scire leges non est earum verba tenere, sed vim et potestatem". (8) L "gautza" (sic -ta) ematen du. (9) E "dire". (10) E "Maistruar". (11) E "icustendu". (12) Espero da "zaña". (13) E "galtea". (14) E "saynduz". (15) E "cumpliren". (16) E "eztuenac". (17) E "dituenac". (18) E. "mortala". (19) E "duena". (20) E "vstenduenac".

becatu veniala. Bada Doctore bat eta ez chypienetarie erratenduena penitencia chypia izanagatican ere vsten balin bada cunplitzeco daquielaric eguifenduela arla vstenduenac²¹ becatu mortala cergatic Doctore vnen sententia Bayta Ayta lumbier nere erreligionetaco Ayta Docto bat²² penitencia izanagatican chypia arla ere vstendelatic cunplitzeco eguiten zaio Confesioneeco sacramentu saynduari agravio andia. eta arla ez vtsic eguiteco cunplitu alicaco lasterrena, edo chypia edo andia dena vezala.

Eta Iauna confesatu eta veriala gaude obligaturic penitenciaren cumplitzera? Confesoreac manatzen badicie veriala cunplitzeco. bai. Bañon confesoreac ezpadicie demboraric señalatzen, ez zarate orduan verean obligaturic egoin cunplitzera; bañon bai alicaco lasterrena; cergatic arla da confesore gucien intencionea. Eta confesoreac señalatzen badu dembora penitenciaren cunplitzeco conparacione erraten badizu irur egunetan errosario erreazecos²³ cunplitu bear duzu aguintzen duen vezala, eta confesoreac señalatzen duen denboran. Cergatic orduan ez tuzu cumplitzen egun batean errezaerequin irur errosarioac, eta arla irur egunetan errezatu biar dituzu egun bacochean bana. Bañon confesoreac ez padu señalatzen demboraric penitenciaren cunplizeco, baicican erraten badu arrezazeco²⁴ irur edo lau arrosarioac²⁵ orduan arrezadaitezque egun batean eta alicaco lasterrena.

Baita Mandamentu sayndu vnen contra eguitendu becatu mortala icasten eztuenac²⁶ iaquitera obligaturic dagon doctrina Christiana conparacione icasi eztuenac²⁷ gure fede saynduaren mysterio principalac, au da incarnaciosco mysterioa, trinitate saynduaren mysterioa; eta dela Iangoico bat onen premiazalea, eta gaistoen castigazalea. Alaber ezpadaqui credoa, edo articulo fedescoac, Iangoicoaren leguezo²⁸ mandamentu saynduac, eta Elizaco vorzac Elizaco sacramentu saynduac, alaber contriciosco dolorea, eta Ayta gurearen oraciñoa. Alaber eguiten du becatu mortala mandamentu sayndu vnen contra siñestatzen duenac²⁹ cerbait gure fede saynduaren articuloen contra; eta oro bat gure fede saynduaren articuloen gañean dudaric paratzen duenac³⁰. Alaber eguitendu becatu mortala mandamentu sayndu [19] vnen contra desconfiatzen duenac³¹ gure Iangoicoaren misericordia aundiaz, eta becatu au da choil andia: gautza ec guciac daude encerraturic mandamentu sayndu vntan eta etaz gucietaz acusatatu bear zarate mandamentu sayndu vntan vtsic eguin baduzue.

Azquenean mandamentu sayndu vnec aguinzen digu onetsi eta maitadezagula gure Iangoicoa gautza gucien gañetic. Eta Iauna norc maitatzen du gure Iangoicoa gautza gucien gañetic? erresponditzen du catecismoa³² deitzen den doctrinaco libruac.³³ disponituric dagon presuna len galtzera munduco ondasunac eta gautza guciac Iangoicoa baño. Iauna erranen du batec nic eztaquit vtsic eguitendudan mandamentu sayndu vnen contra, bada iduritzen zait amorio gueiagio daucadala nere humen gana, Iangoicoaren gana baño. erranzadazu icusi bacindezazu³⁴ bearturic edo

(21) E "vstenduenac". (22) E "batec". Hitz honen ondolik ezabatua: "vnen sententia bada". (23) Ez gaude seguru *-cos* ala *-co* den edo izan den bukaera. (24) Hiru aldiz erabili du paragrafoan "errezatu" partizipioa oinarritzat eta bi aldiz "arrezatu". (25) Ez da espero "arrosarioac", baizik "arrosario". (26) E "eztuenac". (27) E "eztuenac". (28) Bi hitz gorago "fedescoac" ipini du. (29) E "duenac". (30) E "duenac". (31) E "duenac". (32) E "catecismoac". (33) E "libruac". (34) Dudatan ibili gara ez ote zen "bacindezazu" ala "bacendezazu" irakurri behar.

precisaturic edo zure humeac galtzera edo Iangoicoa, cer excogituco cin duque? Iauna badut vste alaco casuan gueiigo nai nuquela galdu nere humeac Iangoicoa baño. Bada asqui duzu au mandamentu sayndu vnequi cumplizeco, eta zuri eguia au obequi aditzera emateco, suponitzen dut badirela vi amorio genero. Bat deitzen dute Doctore Sagratuec³⁵ intensoa naidute erran beracha edo cariñosoa; vertzea deitzen dute apreciativo nai dute erran serio edo gravea. eta cein vi amorio genero otaric vstenduzue dela firmena eta poderosoena? ez ta dudaric dela amorio serioa edo gravea.

Explicatzen naitz claro: suponitzagun señora batec daucala chacur polit bat cein maitatzen duen³⁶ ezin gueiigo; guertatzen da ezen señora vnen hume batec iotzen duela chacur au; eta vere Amac sentimentuaren pasioneaz eramana castigatzen du vere humea; eta casuric eguiten eztuelaric vere humearen negarraz artzen du chacurra vere besotan; eta alagatzen du. Cer iduritzen zaicie. Norc eztu erranen señora vnec gueiigo maitatzen duela vere chacurra, vere humea baño? Arla dirudi. Banon ezta arla. icusacie claro. Guertatzen da ezen señora vnen humea³⁷ erortzen dela gauze batean enfermedadade grave batequin, sartzen da Medicoa aur vnen visitatzera; eta erratendio Medicoac señora vni. ea señora emen ezta verze erremedioric zure semea sendatzeco baicican iltzea chacur ori, eta partitzen duzularic erditic paratu biar diozu zure semeari; vertzela illen da zure semea.

Eta cer vsten duzue erranen duela señora vnec. Bada arla balin bada erratendu señoric ilvedi veriala chacurra eta sendavedi nere semea. Eta cer eguintzen Andre vnen amorio andia vere chacurraren gana. Cer? despreciatzen du vere semearen osasunaren eta amorioaren gatic. Cergatic señora vnen amorioa chacurraren gana da³⁸ amorio beracha edo cariñosoa, baño vere semearen gana da amorio serio³⁹ edo gravea. Bada emen icusten duzue orai claro amorio serioa edo gravea, dela firmeago eta poderosoago beracha edo cariñosoa baño.⁴⁰ eta guertadaitequela Andre bati gueiigo maitatzea vere semea amorio beracha edo cariñosoarequin Iangoicoa bano, eta denbora berean maitatzea Andre verac Iangoicoa vere humeac bano gueiigo amorio serioa edo gravearequin cein baita amorio andiigo eta firmeago icusi duzen vezala; eta Iangoicoac⁴¹ escatzen dacuna mandamentu [20] sayndu vntan, eta amorio vnen gatic aguintzen dacu ceruco gloria icusico duzen vezala exenplo vntan.

Erreferitzen du Ayta echevertzec Santa Eulaliaco erreligioso bat⁴² Misionista eta⁴³ doctoa vere platica doctrinaletan ezen Nescacha gaste batec⁴⁴ bedrazi vrtetacoa castigatzen zuela eta mortificatzen zuela vere gorputza disciplina, eta baru anizequi, egun batez arizelaric Nescacha au vere gorputza mortificatzen ferbore andiarequin. Aguertu zi zaion demonioa Nescachari figura edo iduri izigarri batean, eta errancion Nescachari. Cer eguiten duzu arla mortificatzearequin zure gorpuz delicatu ori? vzquizu⁴⁵ penitencia, eta mortificacio oriec, eta erregala zaitza. Bada berdin berdin condenatu bear zara. Bai. errancion Nescachac. Bada nic ematendiat esquerrac avisoaren gatic, bada zure avisoa dela medio gogotic ago servizatu bear dut, eta gueiigo

(35) *Saynduec* ere izan daiteke. (36) E "du". (37) E "humeac". (38) I. *den*. (39) Hemen "serio edo gravea" eta berehala "serioa edo gravea". (40) Hemen "baño", eta bi aldiz beherago paragrafoan "bano". (41) E "Iangoicoacoac". (42) Ik. 1. testuko 7. oharra. (43) E *et*. (44) E "bar". (45) Agian "vzquizu" dago.

eta gueiago maitatu bear dut emandic alcina nere Iangoicoa. Bada condenatu bear ba naitz infernuan ezin servizatuco dut, eta ezin maitatuco dut nere Iangoicoa; eta⁴⁶ arla nere vici au⁴⁷ dirauen dembora gucian servizatu bear dut, eta maitatu bear dut nere⁴⁸ Iangoicoa nere indar guciarequin. Aditu zuenean demonioac Nescacharen respuesta au alque gorrituric iges⁴⁹ eguin zuen; eta guerostic ez zuen izan valoreric ez solamente aguertzezo Nescacha vnen gana, baicican galdu zuen ere indar gucia Nescacha⁵⁰ vnen tentazeco. Arla garaizen dute demonioa Iangoicoa maitatzen dute-nac gautza gucien ganetic⁵¹, arla bada onetsi eta maitadezagun gure Iangoicoa, eta emanen dacu premio zat ceruco gloria. Amen.

6. Testua

Segundo mandamiento

Egungo arrasaldean tocatzen zaigu explicatzea vigarren mandamentua, cenac¹ erratendacu vanoan iuramenturic eguin eztezagula. Mandamentu saindu vnen contra eguitendu becatu mortala blasfemiatic erraten duenac² edo Iangoicoaren edo vere Saynduen itzen santissimoaren contra. Bañon blasfemiaren ganean³ ez zait ofrecitzen erratecoric, cergatic Iangoicoari esquerrac eztut nic emen alaco barbaridaderic aditu. Alaber eguiten du becatu edo veniala edo mortala vanoan iuramenturic eguiten duenac⁴. Eta Iauna norc eguiten du vanoan iuramentua? erresponditzen du catecismoac⁵ doctrina christiana⁶ deitzen den libru batec⁷. Vanoan eguiten duela iuramentua; eguiaric gabe, iusticiaric, edo necesidaderic gabe iuramentua eguiten duenac⁸. Orrengatic gure Iangoicoac Profeta Jeremiasen agos escatzen dacu irur gautza edo circunstancia iuramentua becuric gabe eguiteco, eta iuramentua cille izateco; baitirade eguia, iusticia, eta necesidadea: *iurabis dicit Dominus in veritate, iustitia, et iudicio*;⁹ eta edo zein irur cinscunstancia etaric bat faltatzen vazaio iuramentuari izanen da iuramentua vanoan eta becatu edo veniala edo mortala.

Irur dire bada iuramentuac¹⁰ escatzen dituen circunstanciac eta orai explicatu bear ditugunac. Lendavicico¹¹ iuramentuaren circunstancia cille izateco, eta erreligioneco¹² virtutearen seme izateco da eguia edo eguiaren [21] gañean. eta Iauna norc eguiten du iuramentua eguiaren gañean? erresponditzen dute Doctore Sagratuec;¹³ iuramentua izanendela eguiaren gañean, noitz eta¹⁴ iuramentua eguiten duen presunaren itzac conformatzen baitire verac senti duen eguia eta fedearquin. Alaco mane-

(46) E *et*. (47) Ez da *au* espero, baizik *unec*. (48) Errepikaturic *nere*. (49) Hola "iges", -u- gabe. (50) E "Nescaba". (51) Espero dena "gañetic" da.

(1) Espero dena "ceñac" da. (2) E "duenac". (3) Espero dena "gañean" da. (4) E "duenac". (5) E "catecismoac". Ik. "erresponditzen du catecismoac deitzen den doctrinaco librua" 5. prediku, 19. orrialde eta 2. paragrafoan, eta bertako 32 eta 33. oharrak. (6) E "christia". (7) E "ba". (8) E "duenac". (9) E "iudicio". Latinezko beste okerrok ikusi eta zuzendu ditugu: "venenun" 23,2 -besterik ez dugu aurkitu-. (10) E "iuramentua". (11) E "Lendavicicoa". (12) E "erreligioneco". (13) *Saynduec* ere izan daiteke. (14) Partikula hauekin moldatutako egitura hauek aurkitu ditugu testu honetan: "noitz eta... conformatzen baitire" 21,1; "noitz eta... iuramentatzen da" 21,1; "noitz eta... *dirade* conforme" 21,2; "noitz eta... colera da" 22,1; "noitz eta... itzac *dire*" 22,3; "noitz eta... assarratzen *zeman*... erratenciola" 23,3 Ik. *Hiztegia*.

raz num eta iuramentua izanenda cille, eta erreligioneco virtutearen semea noitz eta iuramentua eguiten duen presuna¹⁵ iuramentatzen da senti duen eta daquien vezala. Eta Iauna batec eguiten balin badu iuramentua daquien vezala, eta vstex eguia eta fedearen gañean eguitenduela; eta guero atratzen balin bada vts eguin zuela, eta ez zuela iuramentua eguin errealdadearen gañean; izanen da becatu iuramentu au? ez por cierto. Cergatic iuramentuac escatzen dacun eguia estago vertzetan baicican gure itzen conformidadean senti eta daquigunarequin. Eta arrazoin au veragatic. iuramentua eguiten duen presunaren itzac ezpadire conforme verac daquienarequin eta senti duenarequin; guertatzen balin bada ere iuramentua eguia atratzea; alaco iuramentua izanen da becatu mortala.

Eta arla erregla ciertoa eta dudaric gabecoa da¹⁶ ezen noitz eta iuramentua eguiten duen presunaren itzac dirade conforme senti duenarequi eta daquienarequi iuramentua izanen dela cille eta erreligioneco virtutearen semea, dauscalaric¹⁷ iuramentuac gañeraco vi circunstanciac baitirade iusticia, eta necesidadea. Bañon al contrario iuramentua eguiten duen presunaren itzac ezpadire conformatzen daquienarequin eta senti duenarequin guertatzen balin bada ere iuramentua eguia atratzea; izanenda alaco iuramentua becatu mortala. Cergatic alaco presunaren itzac iuramentua eguitaraquan ezaiciren conforme zequienarequin eta senti zuenarequin, baita iuramentuac escatzen duen eguia. vigarren iuramentuaren circunstancia cille izateco da iusticia¹⁸ nai du erran iuramentua cille izateco, eta presunac obligaturic guelditzeco vere cumplimentura beardela gautza onaren gañean eguin. Cergatic iuramentuac¹⁹ gautza gaistoaren gañean eztu batere indarric, eta eguiten duena ezta guelditzen obligaturic cunplitzera baicican²⁰ al contrario eguñen du edo becatu veniala gautza chipian balin bada, edo mortala gautza andian balin bada cunplitzen duelaric. Irugarren iuramentuaren circunstancia cille izateco da motivoa edo necesidadea; eta necesidaderic gabe eguitea iuramentua ezta izanen becatu veniala baicic, dauzcalaric iuramentuac gañeraco errandugun vi circunstanciac, baitirade eguia, eta iusticia.

Baita mandamentu sayndu vnen contra eguiten du becatu maldicioac botatzen duena. Eta cer da maldicioa? maldicioa da diabruaren, edo Demonioaren itzen itsusia gure agora ecartzea. edo da itz bat cein dela medio deseatzan diogu lagun proximoari gaitzaren bat: comparacione erratenduena; Diabruac eramandezala, ler eguin dezala, heriotz gaistoarequi²¹ itl dadila; alaco itzac erraten badire biotzez eta deseatzan dugularic cunpli dadien equen medioz proximo lagunari deseatzan diogun gaitza izanendire maldicio andiac eta becatu mortalac; bañon ezpadugu erraten viotzes, edo ezpadaquigu cer erratendugun, cergatic daucagun colera andia quentzen baitigu enzauntzeco cer erratendugun [22] orduan eztire izanen becatu veniala baicic. Iauna bada erranen du batec nic botatzen ditudan maldicioneac nere colerarequin botatzen ditut, veraz nere maldicioneac eztire izanen becatu mortalac? ezta señale cierto launac enzavntzeco²² maldicioneac eztirela becatu mortalac, izatea colerarequin votatuac, cergatic colerac eztu beti presunaren libertadea, eta enzaumentua quentzen, cierto da noitz eta colera da ain andia num eta itsutzen baitu presuna alaco maneraz

(15) E "presunac". (16) E falta da adizki hau. (17) Paragrafo bukaeran "dauzcalaric". (18) E "iusticia" (sic -ria). (19) E "iuramentuac". (20) E. "baican". (21) E "gaistoariqui". (22) E "enzavntzeco".

num ezpaitaqui cer erraten duen alaco casuan maldicioac²³ eztirela izanen becatu mortalac; bañon colerac ezpadu itsutzen presuna alaco maneraz num eta vsten baitu enzaumentu asqui enzaunzeco proximo lagunari deseatzten dion gaitza; orduan colerac²⁴ estu escusatuco maldicioa becatu mortaletic.

Iauna bada nic estut alaco urliaren gana ez odio gaistoric ezta ere vorondate gaistoric. Ezta au ere asqui escusatzeco maldicio andia becatu mortaletic, cergatic odioa eta vorondate gaistoa instente batean eguin daiteque. Iauna erranendu vertze batec nic maldicioa botatu eta ondoan vrriquitzen naitz eta veriala passatzen²⁵ zait colera. Bai bada adizazu San Bernardino de Senac erraten dizuna: *leviter transit, sed graviter vrit*. colera veriala pasatzea gaitican arla ere maldicioac²⁶ anitz erretzen duela. Ez ta launac au ere asqui escusatzeco maldicio andia becatu mortaletic, balin votatzeraquan balin badu presunac enzaumentu asqui enzauntzeco vere lagun proximoari deseatzten dion gaitza, eta au daquielaric admititzen badu instante artan eta puntu artan deseo au vere vorondatean. Bañon ez ta becatu deseatztea gaitzaren bat gure lagun christiñoari balin ezpadiogu deseatzten gaitza vezala; baicican vere zat ona vezala; comparacione Ama batec deseatzten badu len ildadila vere semea, Iangoicoa²⁷ ofendidezan baño; deseo au esta izanen becatu: cergatic estio vere semeari deseatzten gaitza gaitza vezala; baicican vere semearen ona vezala. Inocencio Abade saynduaz erreferitzen da ezen icusten zuelaric vere seme bat becatuan erortzeco peligroan cegola, escatuciola Iangoicoari, len sarzedila Demonioa vere semearen gorputzan, eta atormentazezala, becatuan erori baño: eta arla guertatu zela. ez naitz bada deseo equen gañean minzatzten, cergatic deseo oc guciac estire becatuac cergatic deseo otan gucietan ez zaio deseatzten proximo²⁸ lagunari gaitza gaitza vezala; baicican verezat ona vezala.

Bañon ezta veti maldicioa becatu mortala, bada ascotan esta becatu veniala baicic. Eta Noitz izanenda becatu veniala? Becatu veniala izanenda noitz eta gure itzac dire alacoac num eta equen medioz estiogu deseatzten lagun proximoari gaitz andiaren bat, baicican chipiaren bat; orduan gure maldicioac eztire izanen becatu veniala baicic. Alaber ezta becatu veniala baicic diabruaren, edo demonioren²⁹ itzen itsusia agora ecartzea, ez padu deseo gaistoric: comparacione erraten duzuenan: Demonioren odola. Non dic atraduzue: Demonioren odola? Demoioac eztu odolic. Badaquicie cer diren demonioac? bada demonioac deitzen dire Espiritu gaisto ayec, ceñec izanciralaric creatuac Iangoicoa ganic Anguiru ederrac erori cire cerutic vere soberbia zela medio. Orai bada Anguiruac badaquicie eztutela gorputzic eta are gutiago odolic; bada orobat demonioac estute ez gorputzic eztare odolic. Bada certaco da erratea demonioren odola? Alaco maldicioneac bada estenean deseo gaistoric, ez tire becatu veniala baicic: eta arla ez artu veriala [23] maldicio guciac becatu mortale taco cergatic arla artzen baduzube³⁰, eta enzaumentu vnequi eguiten baduzue, eguifien duzue zuen ignorancia dela medio becatu mortala, vere izates becatu veniala baicic estena.

(23) E "maldicioa". (24) E "colorec". (25) Zenbait hitz aurrerago "pasatzea". (26) E "maldicioa".
 (27) E "Iangoicoa". (28) E "proximo". (29) Beti "demonioren/Demonioren" paragrafoan hemendik aurrera,
 baina beti "Demonioac/demonioac". (30) Hemen "duzube" eta bost eta zazpi hitz aurrerago "duzue".

Baño arla ere nai diciet erran vicio au dela izigarrietaryc bat; ez cergatic maldicioa den³¹ becatu en artean andiena; baican cergatic maldicioac³² daucan³³ vere pozoña estalia eta orrengatic choil peligrsoa. eta verzela certan otedago ezen icusten dugularic egun oro vertzen costumbresco viciotan demborarequi enmienda,³⁴ costumbresco vicio vntan bein sartu es guerostic apenas aurquitzten dugu bat emmendatzen denic. Orrengatic maldicioen³⁵ pozona³⁶ comparatzen dute Doctore Sagra-tuec³⁷ Aspid deitzen den animal baten pozoñarequin. Badaquicie cer tan dagon³⁸ comparacione au? Bada cergatic Aspid deitzen den animalen pozoña vein comunicatu es guerostic presunari estu vneerremedioric, bada esta errecetaryc vnen curatze-co: *venenum aspidum insanabile*; bada modu vntan dio Profeta Davidec dela incurablea eta erremedioric estuela maldicio eguiteco costumbrearen pozoña duenac:³⁹ *venenum aspidum sub labiis eorum*. Eta particularqui minzazen naitz orai familiaric vere cargura duten presunequin eta Gurasoequin. Veguiratzacie zuec guciac ezen maldicioa izanagatican ere becatu veniala solamente ez pada aundienetaryc, edo ez pada deseo gaistoric arla zuen baitan erras ago izanendela becatu mortala, vertzetan baño; cergatic zaustelaryc becatu mortalen azpian obligaturic exemplo ona ematera zuen familiari, eta humei eztiozube ematen.

Bada cer nai duzue icasi dezaten zuen aurrac⁴⁰ ezpadute vertzeric aditzen baican maldicioa? Cergatic vsten duzue emen eztirela aurrac minzazen⁴¹ frances? Cergatic vere Aytac ezpaitaquite frances, eta arla ezpaitabete iracusten; eta cergatic mintzatzzen dire guciac vscaras; cergatic vere Gurasoec eztaquite vertze lengujeric; eta arla icasten dute lengaje⁴² au vere gurasoenganic. icusacie claro gucia au casu vntan. Lieja deitzen den errian galdu zen aur bat; eta iendeac⁴³ eramatea gatican aur au vere Gurasoen gana galde eguincioten aurrari. Cein da zure echea aurrac. Nere echea erresponditu zuen aurrac nere echea da diabruarena. Jesus. eta zure Ayta nor da? Nere Ayta erresponditu zuen aurrac. Nere Ayta da Diabrua. Jesus aurrac cer diozu. Eta zure Ama? Nere Ama erresponditu zuen aurrac. Nere Ama da Diabrua. izitu eta icaratu zen iende gucia, eta⁴⁴ eguin zuten diligenciac aur vnen echea villatzeco, eta iaquinduzuten ezen Aur vnen Aytac noitz eta assarratzen zenean vere Andreamarequin erratenciola vere Andreamare. Diabrua. eta Andreamare erresponditzen cion vere senarrari modu verean zu zara Diabruna. Eta batac⁴⁵ eta vertzeac acabatzen zutela vere pelea erratearequin. O noitz⁴⁶ atraco naitz ni Diabruaren eche vntaric; eta nola aurrac ez pai zuen vertze itzic aditzen orrengatic erran zuen vere Ayta zela Diabrua, vere Ama Diabrua, eta vere echea diabruarena. veguiratzacie Gurasoac Espyritu saynduac erraten duena. *Benedictio Patris firmat domos filiorum, maledictio Matris eradicat fundamenta*. Aytaren⁴⁷ maldicioac⁴⁸ destruitzen duela eta acabatzen duela vere semeac. Milla exenplo ecarri dezaquet doctrina vnen confirmatzeco: baño ez sobra luzazeagatican doctrina adizacie bat.

(31) E *da*. (32) E "maldicioa". (33) E "dauca". (34) Zenbait hitz beherago "emmendatzen".
 (35) "Maldicioaren" espero da. (36) Hemen "pozona", baina "pozoña/pozoñarequin" lau aldiz paragrafoan.
 (37) *Saynduec* ere izan daiteke. (38) E "dago". (39) E "duena". (40) L *humeac*. (41) Zenbait hitz beherago "minzatzzen". (42) Bost hitz gorago "lenguajeric". (43) E "iendea". (44) E *et*. (45) E "bat".
 (46) E "noiz". (47) *Amaren* ipini behar zela uste dugu. (48) E "maldicioa au" (sic *-a au*).

[24] Erreferitzen du Alexandro fagac Compañiaco⁴⁹ Ayta bat⁵⁰ ezen Mutil bat amabortz vrtetacoa sartuzela cervitzazera Mercatari baten echean; eta Mercatariac⁵¹ edo Mutil vnen Nausiac eguiten zuelaric confianza Mutil vnen baitan entregatucion vere botiga eta arrequi vere ondasun⁵² guciac cuidazeco; bañon sartzen zelaric Mutil au munduco viciotan eman zuen contu gaistoa. Nausiac icusi zuenean Mutillaren desgovernua votatu zuen echetic Mutilla. Icusten zuelaric⁵³ bada Mutil vneq vere burua desore ain andian erretiratu zen campoco⁵⁴ eche batera desesperaturic vezala. Ioan zen Mutil vnen visitatzera vere Adisquide bat, cein guero sartu zen Conpañiaco erreligioso⁵⁵ eta abiatu zi zaion Mutillari consolatzan eta animatzen. Bañon errancion Mutillac Adisquideari.⁵⁶ Cer nautzu Adisquidia ni dudaric gabe condenaturic nagola. Nola errancion Adisquideac? cergatic erresponditucion Mutillac nengolaric sevilla co ciudadean bazcitan nere Amarequi erreprehenditu ninduen Nere Amac gautza bat en gañean eta nic coleraturic nere Amaren contra artunuen catillu bat eta arrequi tiratu nion Nere Amari aurpeguira eta orduan nere Amac votatu cisquidan maldicio aniz eta equen artean erran cida. O nai izandezala arren Magestadeac vici izan zaitela⁵⁷ desoratua zure vici gucian, eta ilzaitela confesioric gabe. eta guerostic ez zait guertatzen gautza onic. izituric guelditu zen Mutil vnen adisquidea, eta gueiago itzic erran gabe despeditu zen Mutillaren ganíc⁵⁸; mutil desventuratuac⁵⁹ seguitu⁶⁰ zuen vere vici modu laxu artan. Aliqueta ocasio batez ciioalaric viajez eta passatzen⁶¹ zelaric ugalde⁶² batez, atratzizaion vgalderen erditic⁶³ Demonio⁶⁴ bat leiatu ci zaion izigarriro, eta sartu zuen Mutilla vgalderen barrenean, eta andi infernuco calabozotan. icusten duzue nola cunplitu zen vere Amaren maldicioa,⁶⁵ bada vici izandu cen Mutil au vici gucian⁶⁶ desoratua, eta iltzen⁶⁷ confesioric gabe vere Amac deseaturic vezala. Bada escarmentazaiste vertzen burutan, eta ezzaicie guertatuco alaco exenplareric; eta botatuco dicie Iangoicoac vere bendicionea, eta azque-
nean emanen dicie ceruco gloria.

7. Testua Tercer mandamiento

Egungo arrasaldean tocatzen zaigu explicatzea irurgarren mandamentu sayndua ceñac erratendacu igandeac eta vertze bestac ongui¹ guarda eta veira deyzagula.

Mandamentu sayndu vnen contra eguitendu becatu mortala Mezaco dembora andian gogoetetan dagonac². Eta au gueiago aclaratzeco sponitu bear dugu Doctore saynduequin. Gogoetac direla vi maneretan: vorondatescoac, eta vorondateric gabe-

(49) E "Cpañiaco". (50) Ik. 1. testuko 7. oharra. (51) E "Mercatariac". (52) L "botiga eta hacienda genero guciac" (53) L *Cegolaric*. (54) E "compoco". (55) L *Aytabat*. (56) Beherago "Adisquidia", "Adisquideac" eta "adisquidea". (57) E "zaitela". Sei bar hitz beherago "ilzaitela". (58) Azenru marka antzekoa -í gainean. (59) E "desventuratu". (60) L "proseguitu". (61) E "passantzen" (62) Hasieran u-, baina berehala "vgalderen" bi aldiz. (63) Hitz honen ondolik ezabatua: "Dagonto (?) deitzen den arrain itsusi bat". (64) E "Demonio". (65) E "maldicoa". (66) E "gucia". Ik. gorago: "vici izan zaitela desoratua zure vici gucian". (67) E "iltzen".

(1) Hemen "ongui", baina "vngui" egin ohi du.

(2) E "dagona".

coac. Vorondatesco gogoetac dirade ayec ceñac presunac advertitu ez guerostic, eta daquiellaric equenzera obligaturic dagola, arla ere estu eguiten; eta manera vntan dagona³ mezaco dembora andian divertituric eztu vngui enzuten meza sayndua eta eguitendu becatu mortala. Gogoetac izanendire vorondateric gabecoac; noitz eta presuna advertitu [25] ez guerostic ec quentzera⁴ eguiten baitu. eta arla ec quenzera eguitenduen presunac⁵ ala eguin⁶ vngui enzuten du⁷ meza sayndua, naitz eta ezin quendu balin badago ere. Cergatic meza sayndua vngui enzuteo, ez zaigu escatzen gogoetaric izan estezagula bada au da imposible, eta gure Eliza Ama Saynduac eztare gure Iangoicoac eztigu gautza imposibleric escatzen. baicican escatzen zaiguna da gueren aldetic ala eguin eguinzagula gogoetac eta pensamentu alfer⁸ guciac ecquentzera⁹ eta apartatzera eguiteo; eta arla eguiten duzuelaric naitz eta metza gucian ezin quendu balin bazarate ere burutic cumplituco duzue vngui Meza saynduac escatzen duen obligacionearequi eta devocionearequin.

Baita mandamentu sayndu vnen contra eguiten du becatu trabajaten dena necesidade aundiric gabe festa osoetan; eta necesidade au icusi beardu errico Apez Iaunac; eta ematendicellaric Erretore Iaunac licencia lan batean ibilzeco, estuzue orrengatic entenditu bear ibilizaitetzuela vertze edo zein lanean ez por cierto cergatic orduan solamente ematen dizue Erretore iaunac licencia necesidadezco lan artan ibilzeco, eta ez vertzetan. Bañon ezta becatu besta egunetan naitz osoetan ordu bat terdi vezala trabajatzera zuen soñecoac conpontzen, ezpaduzue astiric vertze egunetan; eta necesidaderic gabe ere arla trabajacea ordu bat terdi; edo vi ordu ez cumplituac ezta izanen becatu veniala baicic. Bayta ere Mandamentu sayndu vnen contra eguiten du becatu mortala Meza saynduco demboran solatsan¹⁰ dagonac,¹¹ eta bati eta vertzeari veguira dagonac,¹² balin Meza Saynduco parte edo zati andian modu vntan balin badago. Iaunac Meza Saynduco demboran; baita ere gañeraco dembora gucietan escusatu biar duzue Elizan solatsac, eta itz alferrac. Adizacie San Bernardoc erratenduena: errefertitzen dacu Sayndu vne, icusicituela aldi batez Eliza vi presuna eta ez tut orai erraten emastequi ac ciren, edo guizonac; bada gucietan bada guciataric; icusicituela bada vi presuna aicirela solatsioan Eliza sayndu batean, eta equen azetic icusi zuela Demonio itsusi eta izigarri bat; eta Saynduac galde eguinciola Demonioari.¹³ Cer ari aitz or? Cer erracion Demonioac emen nago escribitzen eta assentatzen vi presuna evec erraten duten itz guciac lecu sayndu vntan.

Eta Iauna Cer da meza sayndua? Santo Thomas de Aquino Elizaco Doctore Andiac eta San Buenaventurac vertze anitz Elizaco Doctore Saynduequin; erresponditzen dute Meza dela embaxada¹⁴ bat Cerutic lurrera. Eta lurretic Cerura. Da bada Meza sayndua Embaxada¹⁵ bat Cerutic lurrera cergatic Ayra Eternoaren Semea obedicitzen duellaric Sacerdote Iaunaren boz batera elduda cerutic lurrera eta iartzen da

(3) Estu hartuta, "dagonac" behar luke. (4) Gorago paragrafoan "equenzera" idatzi du, dena batean eta *ec* silabaren *c* gabe, hemen orain "*ec* quentzera" ezarri duela. Beherago paragrafoan ageri dira "*ec* quencera" eta "*ec* quentzera". (5) E "presuna". (6) Honela, 'ahalegin' adierazteko. Berriz ere *ala eguin* beherago paragrafoan. (7) Adizki hau guk erantsia da. (8) L "*auffer*". (9) E "*ec* quentzera". (10) Hemen "*solatsan*", ez "*solatsean*", eta aurrerago paragrafoan "*solatsac*" eta "*solatsioan*". (11) E "dagona". (12) E "dagona". (13) E "Demoniara". (14) Hitz honen ondotik ezabatua *edo etorria* dago. (15) Letra larriz hasierako hizkia, hitz hau puntu ondoko lehenbiziko hitza izan delako.

hostian consagradosco itzen virtutez. Eta da Meza sayndua embaxada, lurretic cerura. Cergatic Christo gure Iauna¹⁶ vera ofrecitzen baita Meza Saynduan sacerdote Iaunaren escuz vere Ayta Eternoari munduco becatuen satisfaciotan. Icusacie bada orai. Balin icusi balezagu¹⁷ orai Eliza sayndu vntan sartzen zela Christo gure Iauna mundu vntan vici izandu zen vezala. Cer contentua izanen zen gurea? Cer gozoa? Cer alegria? izanen zen gu gucien artean bat verere adoratuco ez zuena arren Magestadea errespetu eta [26] erreverencia andiarequi. eztut vste, bada guciac vere misericordia andia dela medio gara Christinoac; bada delaric cierto eta fedesco gautza egun oro Sacerdote Iaunac meza Sayndua ematenduelaric eldudela Cerutic eta iartzendela hostian consagradosco itzen virtutez; nola eztugu adoratzen arren Magestadea erreverencia eta errespetu andiarequin. Badaquicie cer gatic? Bada da. cergatic gure fede sayndua gure baitan dago itlla vezala.

Bayta ere deizenda Meza Sayndua, embaxada Cerutic lurrera, cergatic meza Saynduco demboran iausten dire Cerutic Iangoicoa ganic vidalduac Anguiru Saynduen numero vague bat, ceñac assistitzen dute meza Sayndua diraven vizqitartean¹⁸ erreverencia eta errespetu andiarequin. Arla eracusten dacute San Juan Chrisostomoc eta San Gregorio andiac. Eta dudaric gabe minzazendela San Gregorio Andia¹⁹ experienciaz; bada guertatu zi zaion Erromaco Ayta Sayndu vni ezen aizelaric meza Sayndua ematen Erromaco Eliza Nausian Bazco Garitzumaco egun batean noitz eta allegatu bai zen aldarean cantatzera itz ayec: *Pax domini sit semper²⁰ vobiscum*: erran nai bai tute: Iangoicoaren baquea izandadila zuequin. erresponditu izandu cion Anguiru batec voz claro eta sonoro batequi, eta guciac aditu zuten vezala: *et cum spiritu tuo*: baita zurequin ere. Eta casu miragarri vnen gatic erratendu Ayta Parrac Conpaniaco Ayta batec²¹ eliza sayndu artan guelditudela costumbrea, ezen noitz eta Ayta Saynduac ematendu meza, eta cantatzen duenean Ayta Saynduac Sacerdote guciac erratendugun itzac: *Pax domini sit semper vobiscum*. Coruac eztuela batere erresponditzen.

Aditzacie orai Venerable Beneventac Santo Domingoco erreligiosa bat²² erreferitzen duena; bada erraten dacu Venerable vnec verac icusizuela aldi batez noitz eta Sacerdotea²³ aitzelaric meza ematen iauchizen zela Maria Santissima Cerutic Anguiruen tropa numeric gabe batequin aconpañaturic, eta vrbilzen zelaric Maria Santissima Sacerdote Iauna²⁴ meza ematen cegon aldare sayndutarat,²⁵ servit zatzen ziola Maria Santissimac Sacerdote Iaunari humildade, eta erreverencia andiarequin; eta meza artan comecatu ciren presuna guciei emanzabela vere escuz vr chorta bat edatera, bacochari eguitenciolaric Maria Santissimac erreverencia andia veititzen ciolaric burua. Icusacie bada orai cer den meza saindua, eta cer devocionea bear dugun iduqui meza saynduco demboran noitz eta Anguiru²⁶ Saynduac ematen dacute erreverenciaren eta errespetu andiaren exemploa; eta Maria Santissimac Baita Angueru gucien Erreguñia ematen dacu humildadearen eta devocione andiaren doctrina.

Bañon Iauna guc estaquigu Cer pensatu bear dugun meza saynduco demboran, eta arla erranviezagu cer eguin bear dugun meza Sayndua vnguñ enzuteco. Bada

(16) E "Iaunac verac". (17) L "baguinduzagu". (18) L "vitartean". (19) E "Andiac". (20) E "semper". Latinezko beste oker hau ikusi eta zuzendu dugu: "semper" 26,2. (21) Ik. 1. testuko 7. oharra. (22) Ik. 1. testuko 7. oharra. (23) E "Sacerdoteac". (24) E "Iaunac". (25) Nahikoa da "saynduar". (26) Paragrafo bukaeran "Angueru".

adizacie. Meza Saynduco demboran pensatu biar duzue Christo gure Iaunaren pasione saynduan. eta au da consideracione gucietaric Iangoicoaren zat agradablana; eta arrazoina da cergatic meza saynduco sacrificioa da²⁷ memoria [27] bat, eta errepresentacione bat Christo gure Iaunac vere pasione saynduan padecitu cituen trabaju eta pena guciaz eta particularqui da memoria eta errerepresentacione bat Guruze²⁸ saynduaren arbolean Christo gure Iaunac vere Ayta Eternoari ofrecitu izandu cion odolezco sacrificioaz. Alaco maneraz num eta delaric Christo gure Iauna bat vera ofrecitzen dena egun oro vere Ayta Eternoari gure gatic mezaco sacrificio saynduan, eta ofrecitu zena guregatic Gurutze saynduaren arbolean; arla ere nai du eguin zagun memoria mezaco sacrificio saynduan gurutze saynduaren odolezco sacrificioaz.

Arla eman cion aditzera San Miguel Anguiruac Venerable Angela de fulginori. Cegolaric bada Venerable Angela dē fulgino²⁹ San Mig[ue]l Anguiruaren egun batean meza sayndua enzuten; escatucion venerable vnc ferbore andiarequin San Migueli Anguiruari³⁰ emanziotala aditzera nola cegon Christo gure Iauna hostia consagratuan eta Cer maneraz bear zuen contenplatu Christo gure Iauna meza saynduco demboran. Aditu izandu zuen San Miguel Angueruac Venerable vnen oitotza; eta errancion San Miguel Anguiruac: ea Angela gorazquizu zure vegui oriec aldare rat, eta veguiratzazu atencionearequi nola dagon hostia consagratuan zure Iauna. Goratu cituen Venerable vnc vere veguiac aldare rat, eta icusi zuen Venerable vnc Christo gure Iauna gucia llatua, eta odolaz vetea; eta izatua gurutzean. Eta veriala errancion Anguiru³¹ Saynduac: ea Angela orai icustenduzun maneran naidu Ayta Eternoac adoratzazula vere Semea meza gucietan; bada au izanenda devocione gucietaric Ayta Eternoaren zat, eta vere Semearen zat agradablana.

Iauna eta modu vntan dago Christo gure Iauna hostia consagratuan? ez Iaunac ez por cierto. Bada diferencia au eta bacarra da mezaco sacrificioaren, eta guruzeco sacrificioaren artean. ezen Gurutzeco³² sacrificioa³³ izanda odolesco sacrificioa; bañon mezaco³⁴ sacrificioa da odolic gabecoa. Cergatic Christo gure Iauna³⁵ hostia consagratuan dago, ezin padeci dezaquen vezala. Bada nola erranenduzue Venerable Angelac icusi zuen hostia consagratuan Christo gure Iauna odoldua, eta gurutzean izatua? Cergatic Christo gure Iaunac dagolaric hostia consagratuan ezin padeci dezaquen vezala arla ere errerepresentatzen du hostia consagratuan vere presunazveraz,³⁶ gurutze saynduaren arbolean vere Ayta Eternoari ofrecitu izandu cion sacrificioa; eta nola gurutze saynduaren sacrificioa izandu baitzen odolezcoa, orrengatic Venerable Angelari vertze aniz presuna virtuosoe³⁷ vezala errerepresentatu zi zaion Christo gure Iauna³⁸ Meza Saynduan manera artan gucia odoldua eta gurutzean izatua.

Eta arla icuste vntan emanzen Christo gure Iauna³⁹ icustera Venerable Angela vni ez hostia consagratuan dagon vezala. Cergatic hostia consagratuan dago padeci

(27) E *de*. (28) Paragrafoan gero "Gurutze/gurutze". (29) E "fulginoc". (30) I *Angueru San Migueli*.

(31) "Angueru" izan liteke. (32) *Gurutze*, gero "Gurutzeco" bihurtua, hitzaren ondotik ezabatua: "(Gurutze) saynduaren arbolean Christo gure Iaunac vere Ayta Eternoari ofrecitu izanducion sacrificioa izan zen odolesco sacrificioa". (33) E "sacrificio". (34) *Meza*, gero "mezaco" bihurtua, hitzaren ondotik ezabatua: "bañon meza saynduan Christo verac sacerdote Iaunaren escuz vere Ayta Eternoari ofrecitzen dion sacrificioa". (35) E "Iaunac". (36) Dena loturik. (37) Espero dena "virtuosori" da, baina ipintzen duena "virtuosoe" edo "virtuosoc" irakur daiteke. Ik. 53. oharra. (38) E "Iaunac". (39) E "Iaunac".

eztezaquen vezala; baicican eman zizaion Christo gure Iauna⁴⁰ Venerable vni icustera Gurutzean egon zen vezala;⁴¹ Venerable Angelari eta vnen buruan guri aditzera emateco ezen izan dezaquegun devocione guciataric andiena meza saynduco demboran, eta hostia consagrata adoraten [28] dugunean dela eguitea memoria arren Magestadeac padecitu izandu zuen heriotze gogorraz gure gatic gurutze saynduaren arbolean; eta claroago guri aditzera emateco Christo gure Iaunac nola mezaco sacrificio sayndua den⁴² gurutze saynduaren sacrificioaren errerepresentacionea; guelditu nai izan du zuen vi especie distinto eta diferenten azpian; au da oguiaren, eta ardoaren especien azpian; ez cergatic separatzen den errealidadean mezaco sacrificio saynduan Christo gure Iaunaren odola gorputzetic, arla nola separatu zen gurutze saynduaren arbolean, baicican cergatic separatzen baita errerepresentacionean; eta modu mystico batean; claroqui aditzera emateco mezaco sacrificio sayndua⁴³ errerepresentatzen duela propiedade guciarequin gurutze saynduaren sacrificioa num padecitu izandu zuen gure Iaunac gure gatic,⁴⁴ eta heriotz gogoraren amargura separazen zelaric arren odol preciosoa gorpuzetic.

Au da consideracione guciataric andiena eta gueiago erabasco duzue modu vntan enzuten duzuelaric solamente meza bat, ezen ez gañeraco devocione eta penitencia naitz gogorrequi. Gueiago valio du meza bat alaco consideracionearequi enzutea⁴⁵ erratendu San Alberto Magnoc ezen ez barutzea ogui eta vr sollarequin vrteco orcilari⁴⁶ gucietan. Baita ere orresgañera artzen bada vrteco aste gucietan irur disciplina gogorrac aste bacoChan odola isuri artarañoquan. Adizacie eguia vnen confirmatzeco Christo gure Iaunac errancia Santa Gertrudisi: nere Alaba consideratzen nauenari, eta veguiratzen nauenari ni gurutzean izatua devocionearequin. Nic vere heriotzeco orduan veguiratuco diot vegui amoroso eta cariñosoequin. Adizacie exenploa.

Erreferitzen du Godescalcoc Authore Docto batec ari zirelaric irur emastequi meza bat enzuten. icusi zuela Erreligioso batec nola iauchi zen Cerutic Anguiru bat ceñac cequarzqui vere vi escutan vi corona; bat arrosa churiaz;⁴⁷ eta vertze corona arrosa gorriaz. eta icusi zuela nola irur emastequi etaric bati ezarricion Anguiruac vere buruan arrosa churiazco corona⁴⁸ bat, eta vertzeari vertze arrosa gorriazco⁴⁹ corona; eta guelditu cirela vi emastequi ec choil ederrac. ioanzen Anguirua elizatic. eta veriala icusi izandu zuen Erreligioso vnec demonio izigarri eta itsusi bat, ceñac cequarzqui⁵⁰ vere escutan aforro bazuec eta iartzen celaric vertze emastequiaren alcifnean ematencion buruan golpe andiac; eta veriala abiatuzela danzazen Demonioa emastequi arren alcifnean choil alegrea. Admiraturic Errelegiosva⁵¹ icuste vntaz deitu cituen⁵² irur emastequi ac eta lenic galde eguin zabe vi emastequiei⁵³ ceñei Anguiruac ezarri bai zabe arrosasco coronac. Certan pensatu eta contenplatu zuten Meza

(40) E "Iaunac". (41) Hitz honen ondotik ezabatua: "eta gurutze saynduaren arbolean vere Ayta Eternoari sacrificioan ofrecitu zen vezala mundu guciaren salvatzea eta erredimetzea gatic". (42) E *da* (43) E "sayndua". Eta hitz honen ondotik ezabatua: "num baitago Christo gure Iauna ezin padeci dezaquen vezala, eta ezin ilr daitequen vezala". (44) Hitz honen ondotik ezabatua: "itzearen (sic) tormentuac". (45) E "enzutua". (46) Honela, bukaeran -i duela, ez -e. (47) E "churiaz". Bost hitz aurrerago "gorriaz" eta paragrafoan beherago "churiazco" eta "gortiazco". (48) E "corona". (49) E "goriazco". (50) Ik. gorago "cequarzqui", hemen ere espero dena. (51) Honelako bat ipintzen du, hots, "Erreligiosva", baina gero beti "Erreligiosoa(c)". (52) Hitz honen ondotik ezabatua: "vere gana". (53) E "emastequie". Ik. 37. oharra.

saynduco demboran? Eta etaric batec⁵⁴ errancion nic⁵⁵ Iauna pensatu eta contenplatu dut gure langoicoaren bondade andian, zein dela medio vestitu baizen gure naturalezaz, eta eguin zen aurra. eta orduan errancion Erreligiosoac⁵⁶ bada orrengatic ezarri zaitu Anguiru batec⁵⁷ mezaco demboran arrosa churiazco corona bat. Eta zuc certan pensatu duzu? galde eguincion Erreligiosoac vertze emastequiari?⁵⁸ Nic⁵⁹ Iauna errrancion emastequiatic pensatu [29] eta contemplatu dut meza saynduco demboran langoicoaren amorio andia cein zela medio isuri bai zuen neregatic vere odol precioso gurutze saynduaren arbolean. Bada orrengatic errancion Erreligiosoac ezarri zaitu zuri Anguiruac arrosa gorriazco corona bat. Eta azquenean galde eguincion vertze emastequiari eta zuc certan iduquiduzu zure pensamentua meza⁶⁰ saynduco demboran. Ni⁶¹ Iauna ioan bearra naitz⁶² estai bazuetara, eta orretaco atradut vestido bat edo soñeco bat, eta egon naitz pensatzen cer aforroac bear nituben nere soñecoaren zat; baita ere pensatu dut an izanen den danza ederrean. Bada orrengatic errancion erreligiosoac icusi dut Demonio itsusi bat zure alcifean eta ematenzizula buruan aforro bazuequin; eta guero icusi dut nola abiatu den zure alcinean danzazen. Exemplo vneac iracusten dicie biarduzuela apartatu zuen ganic pensamentu alferrac meza saynduco demboran eta iduqui zuen pensamentua Christo gure Iaunaren pasione saynduan; erraten ducielaric an zuen barrenean. Noren heriotza errerepresentatzen zaigu hostia consagratu artan. ezta Ayta Eternoaren semearen heriotza. Bai. Eta norengatic? neregatic. Ni vici nadien; eta salvanadien gatic. Eta orrengatic padecitu cituen ain vertze afrenta, desprecio eta tormentu eman artarano vere vici sayndua⁶³ gurutze saynduaren arbolean? ec dire consideracione gucietaric obrenac⁶⁴, arla eguin zacie eta⁶⁵ pensazacie meza saynduco demboran Christo gure Iaunaren pasione saynduan eta izanen zarate arrosasco coronequi eternidade gucian coronatuac ceruan. Amen.

Hiztegia

A

- Abade (i.) 'abbas'. *Abade* 22,2.
 Abiatu (a.) 'hasi'. *abiatu* ciren elcarrei erraten 2,2.
 Abras (i.) 'abersats' *Abrasac* 10,2.
 Adbendu (i.) 'abendu'. *adventu* 1,1.
 Adiñ (i.) 'edade'. *adiñ* 14,1.
 Aditu (a.) 'entzun; ulertu'. *Aditu* 2,2; ematen digula *aditzera* 7,4.
 Agertu (a.) 'azaldu'. *Aguertu* 13,2.
 Agian (ad.) 'beharbada'. *aguian* 6,2.
 Agindu (a.) 'manatu'. *aguinzen* 17,1.
 Agiz (ad.) 'gutziz'. *aguiz* andiac 6,3.
 Ago (i.) 'aho'. *ago* 8,4; Profeta Jeremiasen *agos* 20,3.
 Agur (ad.) 'ave'. Ave, edo *agur* 13,2; *Agur* Mariaren oracionea 15,2.
 Ai izan (a.) 'ari izan'. *aicirela* solatsioan 25,2.
 Aiek (io.) 'haiek'. *ayec* 2,2.
 Ainbertze (d.) 'hainbeste'. *aimverze* 8,1; *aimvertze* 8,3.
 Aituna (i.) 'aitona, aitabitxi', *Aytuna* 11,2.
 Aitze (i.) 'haize'. *aitze* 10,2.

(54) E "bar". (55) E. "ni". (56) E "Erreligioso". (57) E "betec". (58) E "emastequeri", baina "emastequiari" hurrengo orrialdeko paragrafo bakarrean. (59) E "Ni". (60) E "meza". (61) E "Nic". (62) E "naitz". (63) E "sayndu". (64) E "obrenac". (65) E *et*.

- Alaber (ad.) 'halaber, orobat'. *Alaber* 20,3.
 Alaejin (i.) 'ahalegin'. *ala eguin* eguinzagula 25,1.
 Aldare (i.) 'altar'. *aldare* 3,2.
 Alfer (adj.) 'nagi' pensamentu *alfer* guciac 25,1. Lehenbizi "*auffer*" eta gero zuzendu edo aldatu.
 Alik (ad.) 'ahalik'. cunplitu *alicaco* lasterrena 18,2; *Aliqueta* ... atratzizaion... 24,1.
 Alke (i.) 'ahalke'. *alques* 18,1.
 Alkegorritu (a.) 'lotsa-lotsatu'. *alque gorrituric* 20,2.
 Alzin (i.) 'aitzin, aurre'. emandic *alcina* 20,2; imagina baten *alciñean* 16,1.
 Ama (i.) 'mater'. *Ama* doloroso vnen 6,1.
 Amabortz (d.) 'hamabost'. *amavortz* vrtetaco 14,1; *amabortz* vrtetacoa 24,1.
 Ames (i.) 'amets'. ezta *ames* bat baicic 10,2.
 Amirugarren (d.) 'hamairugarren'. *amirur-garren* 13,1.
 Anaia (i.) 'frater'. vere *Anaya* Abel 9,3; vere *Anaya* sayndua 9,3; *Anai* eta proximo 9,2.
 Andi/aundi (adj.) 'handi, haundi'. *andia* 1,2; *aundi* 1,2. Biak ugari erabiltzen dira.
 Andre (i.) 'emakume; emazte'. *Andre* baten ganic 9,1; *Andreac*... senarrari 23,3.
 Angeru/angiru (i.) 'aingeru, gotzon'. *Angueru* 1,2; *Anguiru* 1,2. Bigarrena askoz gehiago bestea baino.
 Anitz/aniz (d.) 'anitz, asko'. *anitz* 25,3; *aniz* 24,1.
 Apez (i.) 'sacerdos'. errico *Apez* Iaunac 25,2.
 Aprobetxatu (a.) 'on egin'. Cer *aprovechatzen* zait niri...? 10,2.
 Apurtto (i.) 'pixka, apur'. echonzacie *apurio* (sic -io) bat 17,2.
 Argi (i.) 'egunsenti'. *argui* esquillac 15,2.
 Ari izan (a.) 'ihardun'. Cer *ari* aitz or? 25,2
Ai baino askoz gehiago erabiltzen da.
 Arima (i.) 'anima'. *arima* devotoac 5,2.
 Arla (ad.) 'hala'. *arla* erraten dacu 1,2.
 Arrain (i.) 'piscis'. *arrain* 24,1.
 Arrazoin (i.) 'argumentu'. *arrazoin* andiequin 7,1.
 Arrek (io.) 'hark' *arrec* 3,2; *artan* 12,1; *arren* 28,3.
 Arzai/arzain (i.) 'artzain'. *Arzai* 1,2; *Arzayac* 3,2; *Arzain* 3,2; *Arzañac* 2,3.
 Asarratu (a.) 'haserretu'. *assarratzen* 23,3.
 Aseri (i.) 'azeri, luki'. *aseriac* 4.
 Aski (d.) 'nahikoa'. au *asqui* ezpada 6,2; enzaumentu *asqui* 22,1.
 Asko (d.) 'anitz'. *asco* frutu 15,3; *ascotan* 11,3. *Asko* baino gehiago *anitz/aniz*.
 Atra (a.) 'atera'. *atraxacie* 14,1.
 Atzapar (i.) 'aztapar, erpe'. demonioren (sic.) *atzaparretaric* 16.
 Au (io.) 'hau'. gure Iaun *au* 1,1. Ik. UNEK.
 Aundi (adj.) Ik. ANDI.
 Aundiru (a.) 'haunditu, puztu'. aurpeguia *gucia aunditua* 5,2.
 Aurkitu (a.) 'suertatu' *aurquitu* ciren 2,1.
 Aurpegi (i.) 'begitarte'. *aurpegui* 16.
 Aurrean (p.) 'aitzinean'. veguien *aurrean* 5,2. Ik. *Alzin*, usuago.
 Auts (i.) 'pulvis'. *auts* pusca bat 9,1; *aust* (sic -st) pusca bat 9,1; *autsa* (sic -a) pusca bat 10,2.
 Azetik (p.) 'gibeletik'. ayen *azetic* 10,3.
 Azken (d.) 'atzen, hondar'. *azquen* Juicioco 8,2; azquenean 5,1.

B

- Bada (j.) 'beraz'. Nori *bada* [?] 1,2.
 Bait (au.) 'zein, -n'. egungo egunean *baita* garizumaco lendavicico eguna 9,1.
 Baitan (p.) 'barruan, -gan'. Cainen *baitan* 9,2.
 Baizik (j.) 'baino, ezpada'. abstrasuna ezta *ames* bat *baicic* 10,2. Usuago agian *baizikan* 10,2; etab.
 Bakarrik (ad.) 'soilik'. *bacarric* 5,1. Ik. *Soil*.
 Bake (i.) 'pax'. *baquea* 26,2.
 Baliatu (a.) 'probetxatu'. ez naitz *valiatuco* Authore aundi vnen arazoñiez 7,1.
 Balin (ad.) 'baldin'. *balin* badaucat 5,2.
 Bañon (j.) 'baina'. *Bañon* 2,1.
 Barkamentu (i.) 'barkazio'. *barcamentua* 16.
 Baru (i.) 'baraur'. *baru* 20,2.
 Batere (ad.) 'ezer ere ez'. eztu *batere* indarric 21,1. Ik. *bat verere* 4.
 Bazuek (d.) 'batzuk'. aforro *bazuec* 28,3.
 Bear izan (a.) 'premia izan'. zuen *bear* naitz 5,1.

Bedrazi (d.) 'bederatzi'. *bedrazi* vrtetacoa 20,2.

Begiratu (a.) 'so egin'. *veguitratzen* nauenari... *veguitatuco* diot 28,2.

Beiratu (a.) 'bete'. *guarda* eta *veira* deyzagula 24,2.

Beititu (a.) 'makurtu'. *veititzen* ciolaric burua 26,3.

Belauniko (ad.) 'geneflexus'. *belaunico* postraturic 3,1.

Beldur (i.) 'ikara'. *Beldur* dut sobre luzatuco naizela 15,2.

Benedikatu (adj.) 'bedeinkatu'. Andre... *benedicatua* 13,2

Bera (io.) 'idem; ipse'. fin bat *vera* 10,2; baduela *verarequin* 'secum' 14,1; Christo *verac* 27,3.

Beratx (adj.) 'bigun, samur'. amorio... *beracha* edo cariñosoa 19,2.

1 Bere (io.) 'suus, eius'. *vere* mysterio aundiac 1,2; *vere* Amarequin 3,2.

2 Bere (io.) 'beren'. Arzai... oc *vere* ardiac guardatzen 2,1. Behin ikusi dugu *beren*: "Romanoec *verena* baño obequiago" 13,1.

Berere (ad.) 'behintzat'. ezta izanen... bat *berere* siquiera 4.

Beriala (ad.) 'berehala; gero'. il dadila *veriala* Cain 9,33; lenic..., eta *veriala*..., eta guerostic 3,2.

Bertze/berze (d.) 'beste'. *vertze* 10,2; *verze* 7,2.

Bezala (j.) 'legez'. *vezala* 1,1.

Bidaldu (a.) 'bidali'. Iangoicoa *ganic bidalduric* 2,1.

Birjina (i.) 'virgo'. Maria *Virginaren* ganic 2,2.

Biurtu (a.) 'bilakatu'. autsean *biurtu* 10,2.

Botatu (a.) 'bota'. *votatu* zuen echetic 24,1; maldicioa *botatu* 22,2.

Bular (i.) 'pectus'. *vere* *bularraz* ain apoderatua 6,1.

Buru (i.) 'caput'. deseatu ciola *vere* *buruvari* iltzea 10,1; escarmentazaiste *vertzen burutan* 24,1; eta vnen *buruan* 'y en su persona' 27,4.

D

Deadar (i.) 'deiar'. eguin zuela *deadar* aundi bat 8,3; eman zuela *deadar* aundi vra 8,3.

Dekabetu (a.) 'debekatu'. *decabetzen* 17,1 (hiru aldiz). Behin *debekatzen* 17,3.

Desore (i.) 'desohore'. *vere* burua *desore* ain andian 24,1. Ik. ere *desoratua* 24,1.

Diabru (i.) 'deabru, demonio'. *diabruaren* 21,3. Askoz usuago *demonio*.

E

Ebek (io.) 'hauek'. vi presuna *evac* 25,2. Ik. erabiliena den *Ek*, eta baita ere *Ok*.

Edozein (d.) 'edonor, edozer'. aur batequi *edo zein* minzadaiteque 3,3; *edo zein* irur circunstancia etaric bat faltatzen bazaio 20,3.

Egia (i.) 'veritas'. *eguia* vnen gañean 2,2; *eguiaric* gabe 20,3.

Eguberdi (i) 'eguerdi'. goitzetan... *eguberdian*... illun nabarrean 15,2.

Egun (ad.) 'gaur'. sortu dela *egun* 2,1.

Ek (io.) 'hauek'. gautza *ec* guciac 15,2; *equen* 7,1; *etaz* 19,1; *etaric* 6,3. Ik. *Ebek* eta *Ok*.

Ekarrazi (a.) 'ekar arazi'. *ecarrazi* 16.

Ekendu (a.) 'kendu'. *equenzera* 24,3; *ecquentzera* 25,1.

Ekontrako (adj.) 'kontrako'. Maria Santissima da Eva *econtracoa* 13,2; Ave e *contraco* (sic) aldetic leitzen badugu leituco dugu Eva 13,2.

Eliza (i.) 'Ecclesia'. *Eliza* Ama Saynduac 9,1.

Elkar (io.) 'batak bestea'. Arzai devoto ayec... abiatu ciren *elcarrei* erraten 2,2.

Emasteki (i.) 'andre'. *emastequi*... doloroso 5,3.

Entendimentu (i.) 'ulermen'. *entendimentu* 2,3.

Enzaumentu (i.) 'ezaguera'. *enzaumentu* asqui enzaunceco 22,1.

Enzaundu (a.) 'ezagutu'. *enzaunzezan* 10,3. Ik. *Ezaundu*.

Enzautu (a.) 'ezagutu'. *enzautuco* 11,1. Behin bakarrik.

Enzu (a.) 'aditu'. eztu vngui *enzuten* meza sayndua 24,3.

- Erabasi (a.) 'irabazi'. *erabasco* 28,2. Ik. *Irabazi*.
- Erakusi (a.) 'irakatsi'. Arla *eracusten* dacute 26,2.
- Eraunsi (i.) 'erauntsi'. Gab illun, eta *eraunsi* aunditaco batean 17,1.
- Erdi (a.) 'pario'. *erdico* zarela semeaz 15,1; *erdi* bear duzun semea 15,1. Ik. 4. *testuko* 28 eta 29. *oharrak*.
- Erdiesi (a.) 'erdietsi, lortu'. *erdiesi* 16.
- Eriotz/heriotz/heriotze (i.) 'herio. *eriotza* 11,3; *heriotz* 21,3; *heriotze* 28,1.
- Ertxi (a.) 'hertsi, itxi'. *erchitzen* dire 6,1.
- Erran (a.) 'esan'. *erran* zabelaric 2,1.
- Erresponditu (a.) 'erantzun'. *erresponditu* 15,2.
- Erretore (i.) 'apezaita'. *Erretore* Iaunac 25,2.
- Erroma (i.) 'Roma'. *Erromaco* Ciudadanoac 13,1.
- Esker (i.) 'gratia'. Iangoicoari *esquerrac* 20,3.
- Eskilla (i.) 'ezkila, kanpai'. Ave Maria *esquillac* 15,2; Argui *esquillac* 15,2.
- Espiritu Saindu (i.) 'Spiritus Sanctus'. *espiritu sayndu* Iauna 15,1.
- Estai (i.) 'eztei, eztegu'. *estai* 29.
- Estali (a.) 'izkutatut'. *estalia* 23,2.
- Et (j.) 'eta'. *et* orrengatic 3,2. Behin baino *gehiagotan* ematen da.
- Etorri (i.) 'etorrera'. vere Semearen *etorria* 1,2; *embaxada* edo *etorria* 25,3.
- Etxe (i.) 'domus'. *eche* vntaric 23,3.
- Etxon (a.) 'itxoin'. *echonzacie* apurio bat 17,2.
- Ezarri (a.) 'ipini'. *ezarri* bai zabe arrosasco coronac 28,3.
- Ezaundu (a.) 'ezagutu'. aur vnen *ezaunzeco* 2,3. Ik. *Enzaundu*. Behin hartu dugu *aditz* hau, hots, *ezaundu*.
- 1 Ezen (j.) 'quam'. *gueiago* nai dut... *ezen* ez *padecitu* 7,4.
- 2 Ezen (j.) 'quia, quod'. *iaquin* biar *duzue ezen* sortu dela 2,1.
- Ezpain (i.) 'labium'. *ezpain* ederrac 6,2.

F

- Franzes (i.) 'frantses'. *eztirela* aurrac *minzazen frances* 23,3.

- Frutu (i.) 'fruitu, probetxu'. *frutu* eta *provechoraquin* (sic *-ra-*)

G

- Gabe (p.) 'barrik'. *consideratu gabe* 3,2; *Magestaderic gabe* 3,2. *Salbuespen gisa* *bakarrak bage*.
- Gaberu (a.) 'kendu'. vere semeaz *gabeturic* 5,2.
- Gaisto (adj.) 'gaizto'. *Espiritu gaisto* ayec 22,3.
- Gaizki (ad.) 'txarto'. *gaizqui* servizatzeas 16.
- Ganbela (i.) 'aska'. *gambela* 2,3.
- Gañean (p.) '-ri buruz; -z gain'. *eguia vnen gañean* 2,2; eta *vnen guciaren gañean* 9,1.
- Garaitu (a.) 'bentzutu'. Arla *garaizen* dute *demonioa* 20,2.
- Garizuma (i.) 'quadregesima'. *garizuma* *sayndu vntan* 17,3.
- Gaste (adj.) 'gazte'. *Nescacha gaste bat* 20,2.
- Gau (i.) 'nox'. *Gab* illun, eta 17,1; *orze* *egun Saynduen gabean* 8,2.
- Gautza (i.) 'gauza'. *gautza* *justoa* 1,1 *Beti -tz-* *digramarekin*.
- Geiago (ad.) 'gehiago'. *gueiago* 24,2.
- Geren (io.) 'geure'. *aurquituco dugu... gueren* *buruetan* 9,2.
- Gogoeta (i.) 'pentsamendu'. *Mezaco* *dembora andian gogoetetan* *dagona* 24,3.
- Goratu (a.) 'altxatu'. *Goratu* *cituen... vere* *veguiac* 27,2; *gorazquicie* *vegui* *oyec* 5,2.
- Gu (io.) 'nos'. *gu* 1,1, *gure* *baitan* 26,1; *guc gureac* 12,2.
- Guaze (i.) 'ohe'. *guaze* *batean* 19,3.
- Guraso (i.) 'parentes'. *gure* *lendavicico gurasoac* 13,2.
- Gurutze/guruze (i.) 'cruce'. *gurutze* 8,3; *Guruze* 27,1.
- Guzi (d.) 'guzti'. *gucia* *da* *epeltasuna* 5,1.

I

- Iaio (a.) 'sortu'. *Iaiozen* *da* *guizona... Andre* *baten ganic* 9,1. *Beste guztietan sortu* *ikus* *dugu*.
- Iakin/iakindu (a.) 'ezagutu'. *iaquin* *biar* *duzue* 2,1; *iaquinen* 11,1; *iaquiñen* 8,2; *iaquinduzuten ezen... 23,3*.

Langoiko (i.) 'Jaungoiko'. *Langoico* omnipotente bat 2,3.
 Iarri (a.) 'ezarri, ipini'. *iarzacie...* zuen veguiac 12,2.
 Iautxi (a.) 'jaitsi'. nola *iauchi* ze Cerutic Anguiru bat 28,3; *iausten* dire Cerutic 26,2.
 Ibuzki (i.) 'eguzki'. *ibuzquia* 16.
 Idortasun (i.) 'lehortasun'. *sequedadea*, eta *idortasuna* 5,1.
 Iduki (a.) 'eduki'. *iduguidezagun* gatic 15,2
 Iduritu (a.) 'uste izan'. *iduritu* zizaion 16.
 Igitu (a.) 'mugitu'. *viozrac iguitzeczotz* 5,1.
 Ikasi (a.) 'ezagutu'. *icasi* dezagun 12,1.
 Ikusi (a.) 'begietsi'. *Icusi* dezagun 12,2; *Icusacie* 5,2.
 Ikuste (i.) 'ikuskari'. *icuste* vntaz 28,3.
 Il/ilt/itl (a.) 'hil'. *il* dadila 9,3; *illen* 11,2; *ilt* bear gara 12,1; *itl* biar garella 11,3; *itl* dadila 21,3; *itlla* 26,1.
 Illunabar (i.) 'ilunsenti' *illun nabarrean* 15,2.
 Infernu (i.) 'infernus'. *infernu* gucia 15,2.
 Inor (io.) 'beste norbait'. eztu *inorequi* comparacioneric 7,2.
 Instante (i.) 'aldiune'. *instante* bat 10,2. Ik. "instente" 22,2.
 Ioan (a.) 'joan'. *Ioan* zen 24,1.
 Irabasi (a.) 'Irabazi'. *irabasi* dezagun 9,1. Ik. *Erabasi*.
 Irakusi (a.) 'erakutsi, irakatsi'. Au *iracusten* dacu San Pabloc 9,2.
 Iraute (i.) 'iraupen'. dauca *iraute* zat langoicoaren eternidadea 12,2 Ik. 3. testuko 39. oharra.
 Irazarri (a.) 'iratzartu, esnatu'. *irazarri* eta ondoan 10,2.
 Ireki/iriki (a.) 'ireki, zabaldu'. zabalzen dut edo *irequitzen* dut papera 17,2; ezta zure ago precioso ori *iriqui* 8,4.
 Irur (d.) 'hiru'. *Irirur* egoteco moduz 14,2.
 Irurgarren/irugarren (d.) 'hirugarren'. *Irirur garren* Anguiru 14,2; *irurgarren* 24,2; *irugarren* (sic - ug-) 21,2.
 Ispillu (i.) 'miraila'. *ispillu* 8,3.
 Isuri (a.) 'jarin'. odola *isuri* 28,2.
 Itsaso (i.) 'mare'. *itsasoan* 9,2.
 Itsusi (adj.) 'ezain'. arrain *itsusi* bat 24,1; deleite *itsusiac* 10,2.
 Itz (i.) 'hitz, berba'. *itz* batean errateco 12,2; *itz* eguizu 6,2.

Itze (i.) 'iltze'. *irur itze* 8,3.
 Izan (a.) 'izatu'. *izan* 1,1; *izanican* 3,3; *izanen* 1,1; *izain* 17,1.
 Izandu (a.) 'izan'. *izandu* zaren 6,3.
 Izate (i.) 'natura; essentia'. vere *izates* becatu veniala baicic estena 23,1; *izates*, presencias, eta podorez 14,2.
 Izigarriro (ad.) 'izugarriro'. *izigarriro* 24,1.

K

Katillu (i.) 'kikara'. *catillu* bat 24,1.
 Kendu (a.) 'gabetu, edeki'. *quendu* biar ciotela vicia 9,3. Ik. *Ekendu*.
 Komekatu (a.) 'jaunartu'. *comecatu* ciren presuna guciei 26,3.
 Kristino/kristiño (i.) 'kristau, giristino'. *Christino* fielac 2,3; *Christiño* fielac 5,2.

L

Labur (adj.) 'motz, motel'. entendimentu *laburrarequi* 2,3; dembora *laburrean* 10,2.
 Laster (ad.) 'agudo, azkar'. cunplitu alicaco *lasterrena* 18,2.
 Lau/laur (d.) 'lau'. *irur* edo *lau* arrosarioac 18,3; *laur* elementuac 5,1.
 Laxu (adj.) 'nasai'. vici modu *laxu* artan 24,1.
 Leiatu (a.) 'eraso' (?). Demonio bat *leiatu* ci ziaion 24.
 Lendabiziko (d.) 'lehen'. *Lendavicico* mandamentu saynduac 17,3.
 Ler egin (a.) 'leher egin, lehertu'. *ler equin* dezala 21,3.
 Libro (i.) 'liburu'. *libru* bat 7,3.

M

Maistru (i.) 'maisu'. *Maistrua* 17,2.
 Maitz (ad.) 'sarri'. *maitz* 16.
 Maldizio/maldizione (i.) 'madarikazio'. *maldicio* 21,3; *maldicioneac* 22,1. *Maldizio* erabiltzen du normalki.
 Manatu (a.) 'agindu'. *manatu* zerabe Demonioei 16.
 Maria Birjina (i.) 'Ama Birjina'. *Maria Virginaren* ganic 2,2.
 Meatxatu (a.) 'mehatxatu'. *meachachen* (sic -chen) 7,4.

Martxu (.) 'martxo'. *Marchuco* oguita vortz garrena 13,1.
 Mediku (i.) 'sendagile'. *Medicu* ona vezala 11,1; *Medicoa* (sic -coa) 19,3.
 Mendi (i.) 'mons'. Belengo *mendietan* 2,1.
 Mereji izan (a.) 'merezi izan'. castigazatela *meregi* zuen vezala 16.
 Meza (i.) 'missa'. eztu vngui enzuten *meza* sayndua 24,3.
 Minzatu (a.) 'hitz egin'. *minzatu* zi zaion 13,2.
 Mutil (i.) 'gizon gazte'. *Mutil* bat amabortz vrtecoa 24,1.

N

Nausi (i.; adj.) 'ugazaba; goren'. Mutil vnen *Nausiac* 24,1; Erromaco Eliza *Nausian* 26,2.
 Negurri/negurritu (i./a.) 'Neurri/neurtu'. *Negurri* vnequi veraquin *negurritu* izan 14,1.
 Nere. Ik. *Ni*.
 Neskatxa (i.) 'neska'. *Nescacha* gaste batec 20,2.
 Ni (io) 'ego'. *ni* 3,3; *niri* 10,2; *nerequi* 14,2; ay *nere* tristea 5,1; *nerea* dela culpa 16,1. Ez dira ageri ez *ene*, ez *nire*.
 Noitz eta (j.) 'cum'. *noitz* eta acabatzen *den* 12,2; *noitz eta...* conformatzen *baitire* 21,1; *noitz eta* colera *da* ain andia 22,1.
 Nola... bait (j.) 'bait, -lako'. *nola* sustoac... *baitirade* 9,3; *nola* aurrac ez *pai* zuen 23,3.
 Nondik (ad.) 'unde'. *Non dic* 22,3.
 Num eta (j.) 'ut'. ain vrrun nago... *num eta* destruitu bear baduzu 7,3; Alaco maneraz *num eta...* eguiñen du 18,2. Adberbio bezala ere *num* 'ubi' da: libru bat *num...* escribitzen *baitire* 7,3; *Num* egoin dire [?] 12,2.

O

Obren (adj.) 'hoben, hoberen'. *gucietaric obrena* 8,1.
 Odoldu (a.) 'odoleztatu'. *odoldua* 27,3.
 Ogitabortzgarren (d.) 'hogeita bostgarren'. *oguita vortz garrena* 13,1.
 Oiek (io.) 'horiek'. vegui *oyec* 5,2; *oien* saña 6,2 Ik. *Oriek*, erabiliena.

Oin (i.) 'pes'. *oin* saynduetara 3,1. Ik. 1. testuko 17. oharra.
 Oiu (i.) 'deiyadar'. *oyuac* 1,1.
 Ok (io.) 'hauek'. *oc* guciac 12,2; *otan* 7,4; *otatic* 19,2. Ik. *Ebek* eta *Ek*.
 Onetsi (a.) 'maitatu'. *onetsi* eta maitadezagula 17,3.
 Orai (ad.) 'orain'. *orai* 1,2; *orai danic* 16; *orañic* 13,3. Ik. ere *oraño* 7,3 eta 13,1.
 Ordu (i.) 'oren'. *ordu* bat terdi 25,2.
 Ori (io.) 'hori'. *ori* 6,2; *ortan* 3,1; *orretaric* 7,3; *orretara* 9,1.
 Oriek (io.) 'horiek'. *oriec* guciac 12,2; *orien* gañean 12,2. Ik. *Oiek*.
 Oro (d.) 'guzti, dena'. egun *oro* 9,2; vrte *oro* 15,2.
 Orrengatik (ad.) 'horrengatik'. *orrengatic* 27,3.
 Orzeegun (i.) 'ostegun'. *orze egun* Saynduen gabean 8,2.
 Orzilari (i.) 'ostiral, bariku'. vrteco *orcilari* gucietan 28,2.
 Ostaru (i.) 'gordeleku'. *ostatu zat* 4.
 Otoitz (i.) 'errezu'. *suplicac* eta *otoitzac* 16,1.

P

Pilla (i.) 'meta, muku'. peligroen *pilla* bat 9,2; cumulo edo *pilla* au 9,2.
 Podore (i.) 'botere'. *podoreric* altoenac 10,2.
 Predikazale (i.) 'predikari'. *Predicazale zat* 16.
 Prediku (i.) 'sermoi'. *predicuequin* 16.
 Presuna (i.) 'pertsone'. Trinitateco vigarren *presuna* 13,1.
 Probe (i.) 'behartsu'. *probearena* 12,1. *Maizago pobre*.
 Pueblo (i.) 'herri'. zure *pueblo* 'populu' orrequi 7,3.

S

Saindu (adj.) 'santu, sandu'. advendu *sayndu* vntan 1,1.
 Sarri (ad.) 'laster'. egun bada ere lore ederra *sarri* izanendela autsa 11,1.
 Sendatu (a.) 'osatu'. *sendavedi* 19,4.
 Serbizatu (a.) 'zerbitu'. *servizatu* bear dut... nere Iangoicoa 20,2. Ik. *zerbitzatu*, *gurtziago* erabilia.
 Siñestatu (a.) 'sinetsi'. *siñestatzen* duena 18,4.

Soil (d.) 'bakar'. ogui eta vr *sollarequi* 28,2.
 Solats/solatsio (i) 'berriketa'. *solatsac*, eta itz
 alferrac 25,2; aicirela *solatsioan* 25,2.
 Soñatu (a.) 'jo'. *soñatzen* dira irur aldiz Ave
 Maria esquillac 15,2.
 Sortu (a.) 'jaio'. *sortu* zaigu 1,1. Ik. *Iaio*.

T

Tiratu (a.) 'bota, jaurtiki'. arrequi *tiratu*
 nion Nere Amari aurpeguira 24,1.
 Trinitate (i.) 'Hirutasun'. *trinitate*
 saynduaren misterioa 18,4.

TX

Txakur (i.) 'zakur'. *chacur* polit bat 19,3.
 Txipi (adj.) 'txiki'. ala *chipi*ac nola aundiac
 4.
 Txoil (ad.) 'oso, guztiz'. *choil* aundia 6,1.
 Txorta (d.) 'pixka'. vr *chorta* bat edatera
 26,3.
 Txuri (adj.) 'zuri'. arrosa *churiazco* 28,3.

U

Ugalde (i.) 'ibai'. *ugalde* batez 24,1;
vgalderen 24,1.
 Hume (i.) 'kume'. señoira vnen *hume* batec
 19,3.
 Unek (io.) 'honek'. *vnec* 6,1; *vni* 6,3; *vntan*
 1,2; *vnetan* 5,1; *vnen* 2,2.
 Ungi (ad.) 'ondo, ongi'. *vngui* 7,3; etab.
 Behin *ongui* 24,2.
 Ura (io.) 'hura'. *vra* 8,3. Ik. *Arrek*
 Urlia (i.) 'halako'. nic estut alaco *urliaren*
 gana ez odio gaistoric ezta ere vorondate
 gaistoric 22,2.
 Urrikitu (a.) 'errukitu'. *vrriquitzen* naitz
 22,2.

Uskara (i.) 'euskara'. mintzatzen dire guciac
vscaras 23,3.
 Usteltasun (i.) 'putredo'. *usteltasuna* eta arrac
 11,2.
 Usten izan (a.) 'uste izan'. cer *vsten* duzu dela
 zure nobleza ori? 10,2. Biak erabiltzen
 ditu: *uste izan* eta *usten izan*.
 Utsegin (i.) 'oker, falta'. guitzonaren
utseguinac, eta faltac 10,2.
 Uzi (a.) 'utzi'. *vci* cigun... escribitua 11,2;
vzquizu 20,2; *vsten* 6,1.

Z

Zabaldu (a.) 'ireki'. *zabalzen* dut edo
 irequitzen dut papera 17,2.
 Zein (io.) '-n'. acuditzazu zure Ayta gana
cein da autsa 11,2; mandamentu sayndua
ceñac erratendacu 24,2; Trinitateco
 vigarren presuna *cein* baita Semea 13,1.
 Zer (io.) 'quid?'. estucie... cer beldurric izan
 2,1; Cer misterio da bada au? 3,2.
 Zerbitzatu (a.) 'zerbitu'. *cervitzatzera* 24,1.
 Ik. *Serbizatu*.
 Zergatik (ad.; j.) 'quare; quia'. *Cergatic* bada
 eztu permititzen...? 9,3; *cergatic*... sortu
 zaigu 1,1; *cergatic* separatzen baita 28,1.
 Behin hartu dugu *cergatic*... *bait*.
 Zille (adj.) 'zilegi'. iuramentua *cille* izateco
 20,3.
 Zu (io.) 'tu'. *zu* 11,2; zure *ganic* 14,2; zure
 alciñean 29.
 Zuek (io.) 'vos'. *zuec* guciac 23,2; *zubei* 2,1;
zuen zat 2,1; *zuentzat* 7,1; *zuen* gañean
 12,2; *zuen* bear naitz 5,1.
 Zulo (i.) 'fovea'. aseriac badutela mendian
 vere *zuloac* 'vulpes *foveas* habent' 1,4.

ADIZKITEGIA

A - B

AITZ 'haiz'. Cer ari *aitz* or? 25,2.
 BAGINDUZAGU 'bagezea' (?). Balin
 icusi *baguinduzagu* 'ikusiko bagenu'
 25,3. Gero *balezagu* egina, zuzendurik.
 BALEKIO 'balio'. nola erran*valequio* 13,2.

BALEZAGU 'bagezea'. Balin icusi
balezagu 25,3. Ik. Baginduzagu.
 BAZINDEZAZU 'bazintez'. icusi *bacinde-*
zazu bearturic..., cer excogituco cindu-
 que? 19,2. Ik. Baginduzagu.
 BEDI 'bedi'. send*avedi* 19,4.

BEITEZ 'bitez'. Gueldiveitez 1,1.
BIEZAGU 'biezagu'. erranviezagu 26,4.

D

DA 'da'. izan bada 1,1; dela 2,1.
DABETE 'diete'. ezpaitabete iracusten 23,3.
DABETET 'diet'. dabetedan 4. Ik. Diotet.
DADIEN/DADIN 'dadin'. cunpli *dadien* 21,3; guertadadila 12,2.
DAITEKE 'daiteke'. minzadaitaque 3,3.
DAITEZEN 'daitezen'. izandaitazelazela 4.
DAITEZKE 'daitezke'. arrezadaitaque 18,3.
DAKU 'digu'. dacu 1,2.
DAKUTE 'digute'. dacute 26,2.
DEIZAGUN 'ditzagun'. veira *deyzagula* 24,2.
DE(T)ZAGUN 'dezagun'. desea *dezagun* 9,1; irabasi *dezagun* 9,1.
DEZAKE 'dezake'. conprendidezaquela 14,1.
DEZAKEGU 'dezakegu'. deidezaquegu 13,1.
DEZAKET 'dezaket'. ecarri *dezaquet* 23,3.
DEZAKEZU 'dezakezu'. eguin *eztezaque-zunez* gueroz 6,2. Ik. 2 testuko 7. oharra.
DEZAN 'dezan'. ler eguin *dezala* 21,3.
DEZATEN 'dezaten'. icasi *dezaten* 23,3.
DEZAZIEN 'dezazuen'. izan *eztezacien* 2,2.
DEZAZUN 'dezazun'. executadexazula 7,3.
DEZKIZIE 'dezakezue' (?). alla *dezquicie* 14,1. Ik. 4. testuko 18. oharra.
DIAT 'di(zki)zut'. nic ematendiat esquerrac 20,2.
DIEZAZUDAN 'diezazudan'. eman *diezazudan* 11,3.
DIGU 'digu'. digu 1,1.
DIGUTE 'digute'. digutena 17,3.
DIO 'dio'. dio 6,3; diola 14,1.
DIOGU 'diogu'. diogu 21,3.
DIOT 'diot'. diot 28,2.
DIOTET 'diet'. diotedan 4.
DIOZAGUN 'dieziaiogun'. escadiazagun 3,1. ik. 1. testuko 17. oharra.
DIOZU 'diozu'. diozu 19,3.
1 DIOZUBE 'diozue'. eztiouzube... icusico 5,3.
2 DIOZUBE 'diezue'. eztiouzube 23,2.

DIRA 'dira'. *dira* 15,2. Ik. *dire*
DIRADE 'dira'. *dirade* 9,2.
DIRE 'dira'. *dire* 3,2. Joko hau erabili ohi du.
DITU 'ditu' *ditu* 5,2; *dituen* 20,4.
DITUGU 'ditugu'. *ditugunac* 20,4.
DITUT 'ditut'. *ditut* 22,1; *ditudan* 22,1.
DITUZU 'dituzu'. *dituzu* 6,2.
DIZIE 'dizue'. *dicie* 18,3.
DIZIET 'dizuet'. *diciet* 17,1.
DIZU 'dizu'. *dizu* 18,3.
DIZUE 'dizue'. *dizue* 25,2.
1 DIZUGU 'dizugu'. *dizugu* 4.
2 DIZUGU 'dizizugu'. *dizugu* 4.
DIZUT 'dizut'. *dizut* 11,2.
DIZUTE 'dizute'. *dizute* 11,2.
DU 'du'. *du* 1,1; *duena* 1,2; *duana* (behin) 9,2; *ezula* (behin) 4.
DUGU 'dugu'. *dugu* 24,3.
DUT 'dut'. *dut* 5,1; *dudan* 5,2; *duten* (behin?) 10,2.
DUTE 'dute'. *dute* 21,1.
DUZIE 'duzue'. *estucie* 2,1.
DUZU 'duzu'. *duzu* 10,2.
DUZUBE 'duzue'. *duzube* 7,3. Ik. Duzie, Duzue eta Zube.
DUZUE 'duzue'. *duzue* 27,3.

G - N - TZ

GAITEZEN 'gaitezen'. alegragaitzelazela 1,1.
GAITZEN 'gaitezen'. Allegagaitzen 3,1
GARA 'gara'. *gara* 26,1; *gavelaric* 13,1.
NADIEN 'nadin'. *salvanadien* 29.
NAIZ 'naiz'. eldu *naiz* 2,1; *naitz* 5,1.
NAU 'nau'. *nauenari* 28,2.
NAUTE 'naute'. *nauten* 9,2.
NAUZU 'nauzu'. *nauzu* 8,3.
NAZAZU 'nazazu'. *socorri nazazu* 16.
NEZAKEZU 'nazakezu'. *borranexaquezu* 7,3.
NINDUEN 'ninduen'. *ninduen* 14,2.
NITUBEN 'nituen'. *nituben* 29.
NUEN 'nuen'. *nuen* 24,1.
NUKE 'nuke'. *nuquela* 19,2.

Z

ZABE 'zien'. consolatu zerabe... erran *zabelaric* Arzaiei 2,1; galde eguinzabe 28,3. Ik. Zerabe.

- ZADAZU 'iezadazu'. *erranzadazu* 19,2.
 1 ZAGUN 'dezagun'. *eguin zagun* 27,1; *suponitzagun* 19,3; *Icusagun* 9,2.
 2 ZAGUN 'ditzagun'. *consideratzagun* 13,2.
 ZAIGU 'zaigu'. *zaigu* 1,1.
 ZAIO 'zaio'. *zaio* 17,1.
 ZAISTE 'zaitetze'. *escarmentazaiste* 24,1.
 ZAIT 'zait'. *zait* 10,2.
 ZAITEA 'zaitetz'. *acogizaitea* 11,2.
 ZAITEN 'zaitezen'. *ilzaitela* 24,1.
 ZAITESTEN 'zaitetzen'. *librazaitesten* 17,1.
 ZAITEZKE 'zaitezke'. *ibilizaitetzuela* 25,2.
 1 ZAITU 'zaitu'. *zaitu* 7,3.
 2 ZAITU 'dizu'. *ezarri zaitu...* *corona bat* 28,3.
 ZAITUGU 'zaitugu'. *zaitugu* 8,2.
 ZAITUSTE 'zaituzte'. *zaituste* 11,2.
 ZAITUSTET 'zaituztet'. *zaitustet* 5,1.
 ZAITUT 'zaitut'. *zaitut* 16.
 ZAITZA 'zaitetz'. *erregala zaitza* 20,2.
 ZAIZIE 'zaizue'. *zaicie* 24,1.
 ZARA 'zara'. *zara* 11,2.
 ZARATE 'zarete'. *zarate* 17,2.
 ZAZIE 'ezazue'. *Adizacie* 3,2; *Aditzacie* 26,3.
 ZAZKIZIE 'itzazue'. *gorazazquicie* 5,2 Ik. 'Zkizu.
 ZAZU 'ezazu'. *Alegazazu* 6,2; *aditzazu* 11,3.
 ZATZUE 'ezazue'. *aditzatzue* 3,3. Ik. *Zazie*.
 ZAZUN 'dezazun'. *adoratzazula* 27,2.
 ZEDIN 'zedin'. *sarzedila* 22,2.
 ZEITEKIAN 'zitekeen'. *iltzeitequian* 11,3.
 ZEN 'zen'. *zen* 13,1.
 ZERABE(N) 'zien'. *zerabe* 16; *zerabela* 1,2.
 ZEZAKEN 'zezakeen'. *cunpli zezaqueclaric* 18,2.
 ZEZAN 'zezan'. *zezan* 10,3.
 ZEZATEN 'zezaten'. *castigazezatela* 16.
 ZIDA 'zidan'. *erran zida* 24,1.
 ZIGUN 'zigun'. *cigun* 11,2.
 ZINDUKE 'zenuke'. *cinduque* 19,2.
 ZINTUEN 'zintuen'. *cintuen* 14,2.
 ZION 'zion'. *cion* 14,1; *ciola* 10,1.
 1 ZIOTEN 'zioten'. *cioten* 23,3.
 2 ZIOTEN 'zien'. *ciotela* 1,2. Ik. 1. *testuko* 9. *oharra*.
 ZIOZAN 'ziezaion'. *emanciozala* 27,2.
 ZIOZU 'iezaiozu'. *escaciozu* 6,2. Ik. 2. *testuko* 8. *oharra*.
 ZIRADEN 'ziren'. *ciraden* 11,2.
 ZIRE 'ziren'. *cire* 22,3. *Askoz gehiago "ziren"*.
 ZIREN 'ziren'. *ciren* 2,1. *Gehiago "zire" baino*.
 ZISKIDAN 'zizkidan'. *cisquidan* 24,1.
 ZITUEN 'zituen'. *cituen* 8,4.
 ZIZAIGU 'zitzaigun'. *zizaigu* 13,1.
 ZIZAIO 'zitzaion'. *zizaio* 17,2. Ik. 5. *testuko* 10. *oharra*.
 ZAZAION 'zitzaion'. *zizaion* 16; *atratzizaion* 24,1.
 ZIZUN 'zizun'. *zizula* 29.
 ZKIZU 'itzazu'. *gorazquizu* 27,2; *vzquizu* 20,2. Ik. 5. *testuko* 45. *oharra*. eta *Zazkizie*.
 'ZU 'duzu'. *nautzu 'nahi duzu'* 24,1.
 'ZUBE 'duzue'. *ezpaizube* 12,2.
 ZUEN 'zuen'. *zuen* 1,2.
 ZUTE 'zuten'. *baizute* 3,2. *Behin bildu* *dugu*.
 ZUTEN 'zuten'. *zuten* 13,1.

Adizki trinkoak

A - B - D

- ATOSTE 'zatozte'. *Atoste* 5,1.
 BETOR 'betor'. *vetor* 10,1.
 DABILZATE 'dabiltza'. *davilzatenean* 10,3.
 DAGO 'dago'. *dago* 17,2; *dagola* 17,2.
 DAKI 'daki'. *badaqui* 17,2; *daquiclaric* 18,1.
 DAKIGU 'dakigu'. *ezpadaquigu* 21,3.
 DAKIKE (?) '?'. *Badaqui que erran dugu...* *dela...* 12,1. Ik. 3. *testuko* 29. *oharra*.
 DAKIT 'dakit'. *badaquit* 16; *daquidan* 15,2.
 DAKITE 'dakite'. *ezpaitaquite* 23,3.
 DAKIZIE 'dakizue'. *Badaquicie* 10,3.
 DAKITZU 'dakizu'. *estaquitzu* 7,3.
 DAUDE 'daude'. *daude* 11,2.

DAUKA 'dauka'. *dauca* 10,2; *daucan* 5,2.
 DAUKAGU 'daukagu'. *daucagun* 21,3.
 DAUKAT 'daukat'. *badaucat* 5,2; *daucadala* 17,2.
 DAUKATE 'daukate'. *daucate* 12,2.
 DAUSKA/DAUZKA 'dauzka'. *dauscalaric* 21,2; *dauzcalaric* 21,2.
 DIO 'dio, esaten du'. *dio* 1,2.
 DIOT 'diot, esaten dut'. *Diot* 7,2.
 DIOZU 'diozu, esaten duzu'. *diozu* 7,3.
 DIRAU 'dirau'. *diraben artean* 12,2; *dirauen* 20,2; *diraven* 26,2.
 DIRUDI 'dirudi'. *badirudi* 7,4.
 DUAIE 'doa'. *duaie* 6,2.
 DUAZ 'doaz'. *duaz* 11,2.

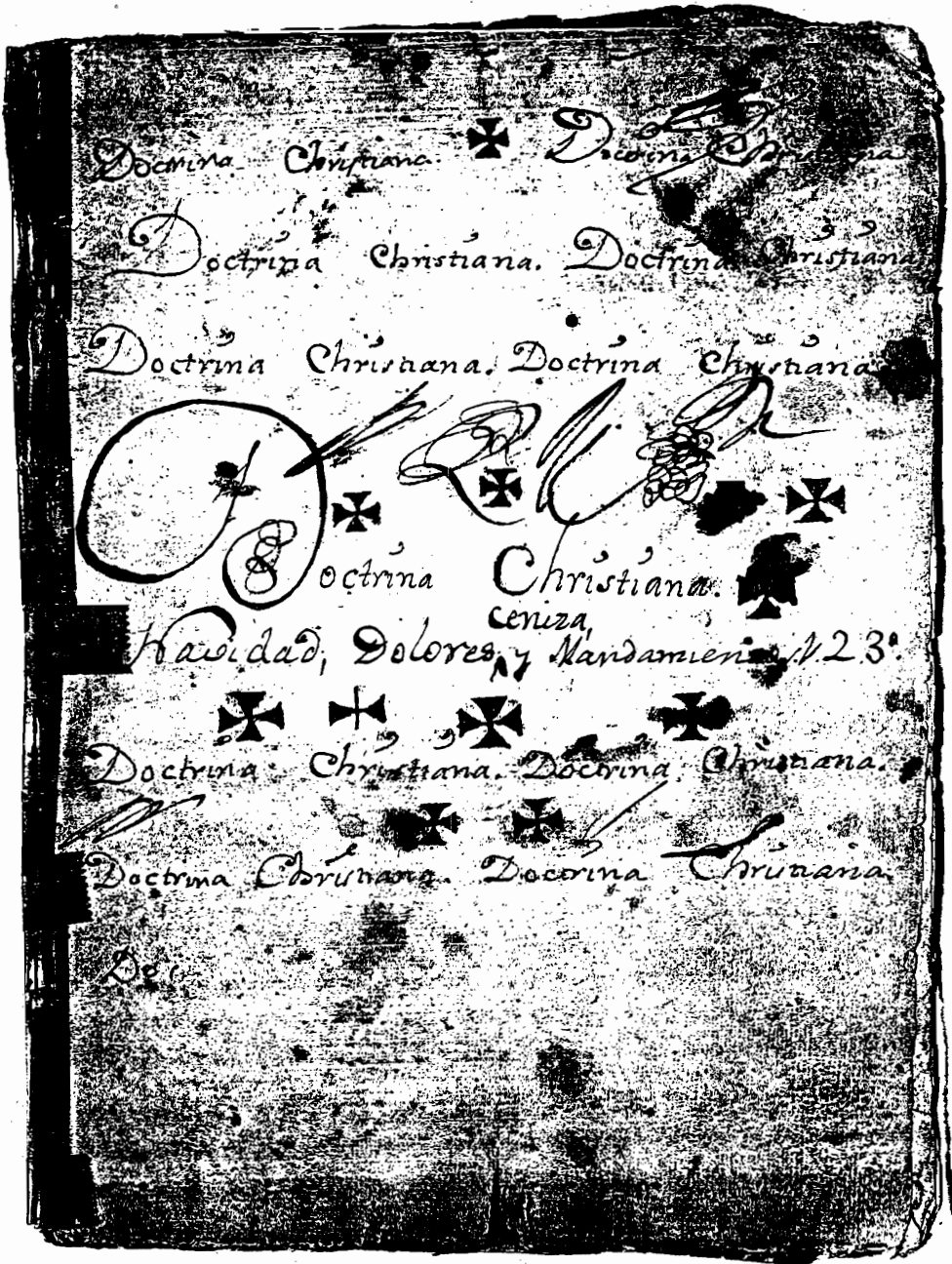
E - G - N

EGIZU 'egizu'. itz *egizu* 6,2.
 GAUDE 'gaude'. *gaude* 18,3.

GOAZEN 'goazen'. *goazen* 7,2. Ik. Gauzen, gehiago ageri dena.
 GUAZEN 'goazen'. *guazen* 2,3; *guatzen* 2,2.
 GUZI 'goaz'. *bagucila...* vrbiltzen 11,2.
 NAGO 'nago'. *nago* 25,2; *nagola* 24,1.
 NEKIEN 'nekien'. *Banequien* 16.
 NENGON 'nengoen'. *nengolaric* 24,1.

Z

ZAUSTE 'zaudete'. *balin bazauzte* 12,2.
 ZEGON 'zegoen'. *cegon* 13,3; *cegola* 14,2.
 ZEIOAN 'zihoan'. *ceioala* 10,3.
 ZEKARKI/ZEKARZKI 'zekarzkién, zekartzan'. *cequarqui* (sic)... aforro bazuec 28,3; *cequarzqui...* vi corona 28,3.
 ZEKIEN 'zekien'. *zequiéna* 17,2.
 ZIHOAN 'zihoan'. *ciioalaric* viajez 24,1. Ik. Zeioan.
 ZUASTE 'zoazte'. *zuaste* Belengo Portalera 2,2.

Estalkia.

Parvas de Haridad.

Notus est vobis hodie salvator.

duca. 2.

Queldiverter ya eta sorogaveitex Patriarcha saynduen eguac.
Queldiverter, eta sorogaveitex, profum supiroac; eta eta hancor erro-
reco queldiverter eta sorogaveitex gure bel durrac; bada baten eta
nierco gaurra van bada ad von du nerynda vntas bel durrac;
consideraa dupularicam Christo jure Ianna suer luer durrac ve-
zala; alaber arro zofferec gaurra vntegyda qu epungo epuroac ale-
praaca consideracion dupularic ecorri dela ia mundura gure Iannu
au ei mundu en uigayera baicacan munduen erradimiteora, eta silve-
cya a. ^{eragendun} ^{St. Maximus} ^{erradimite} ^{St. Maximus}, fustitate presentis dies in oc-
u gaudium totu nubique suruicac mundu, q. hodie promissa a cunctis,
unvero orbi ridoa, oras o redentor. gaurra iustoa dela erradimite Iannu
dun nec alyragaitorela gaurra, eragac epungo eguacora orre saigu. Mun-
dura salvataca.

Lendavicaea participaci ruena munduari Christo
gure Iannuac. ecorriaren berria. vntaxoi Angueta bat, eta dio Veneta
de St. Maria de Agreda Ma. sora duxta andia Anguera au ceta v. Gabri-
el Arcangela. eta neri vntadurue, em ancila lendaicico bedri au
Angueta saynduaa vntaxate erregue poderotorec bada Venetas flu-
duca, puvuna principalle, eta vntadue. ea por iure. er bati, eta er
batu eta er veraci. Notu bada. Cum saynduec erradimitec bori eta
dicha aundi au participaci ^{capitula} Angueta saynduaa delonco Braza-
torc eta humillec. ora inonditaco duxta Cum. St. Mathese erradimite
abcondit hec a sapientia, et prudencia co revelati ca garab. saporita
exaltat finela vere mysterio andiac mundua doctae, eta prudente
eta manifestacion dituela aures, edo humillec; ma ^{capitula}
bada manifestatu suen gure sanpicoac vere semeant. ^{capitula}
Aracai. pobre. ceruac ceru humillec, eta er mundua ^{capitula}
100, eta doctae. Aracai Capa. Aracaiatu Aracai pobre con-

| Stabao X^a Crucem Jesu. Mater eius. Joanni cap. 19 |

Zubi lau elementiac deitzen sartutes ordu inetan. Ator
 bada zuen bear naitz. Zure bear naitz sua abasatu eta emen
 presente dauden orraguac. Zure bear naitz ura. negar egua
 cora. Zure bear naitz aizea. suproac ematecota. Eoa arguizen
 Zure bear naitz lurra viotac iguizecots. Bañon ay nere tritca.
 Bada arguizen bear eirenean nere baitan lau elementiac
 arguizen naitz bacarric lurra reguin; cergaic guac da epel
 taruna, regudadea, eoa dortaruna. Eoa arguizen naitz clavic barn
 ric ubi ditzera ematera mundua principitic guesatuden cam
 lastimotic andina. Cor eguizen dute?

Bañon. Certas affligoren eoa
 desconsolacion naitz balin badaucac presente eoa reguin auzora
 explican bear dudan cam tragico, triste eoa lastimotic obfusa; bada
 adicia bano, icuira cam lastimotic baco guicigo iguizen dion viota
 compaiuaac negaricari; eoa lastimotica. Eo vada viota gudarac eoa
 Maria irri desotac; bada vedezquin er naitz minazem; gorazazqui
 cu regui oyes aldare sayndu unen gana. Vegurazacu aconionea
 reguin emen aldare sayndu untan arguizen den erroracua. Bañon
 Cer da emen? Cer icuendute gure veguac? Veguac icuendute
 da ematequi triste, doloroso, eoa angustian baten imagina, eoa iduria.
 Eoa noren iduria, eoa imagina da emen eoa aldare sayndu unen
 icuend dugur imagina au. Imagina au nere. Christiano fidelac da
 M^{ra} soladecacaron figura, eoa iduria. Eoa Cer significacendu sig
 nificacem du nola, gueldu non. Maria eme soladecan, eoa vere
 mone gabeuric guruzacem ondoan; stabao X^a Crucem Jesu. Mater eius.
 Eo arma duotac vegurazacu aconioneanquin expectaculo, triste au.
 Davacie nola daucan vere auzegua gucia aundiaa, conimicu aundi
 arem panonez.

Bañon ungu errapacem baduzic eznozqui buere negar
 ric icuico. aduincua eoa errapac ay da St. Ambrosio ma cona em
 tendu: trancem lego, flentem non lego. leitzen die die saynduic. Maria
ma arguizen eta guruzacem ondoan vere some difinicionem
 tan; bañon ezue leitzen negaric eguic eula. Cer negaric da cu linc
 ra eoa ama dolorosa, triste, eoa affliguena. Nola eragun negaric eguic
 icuicun duculac. Zure some guic difinicionem; maltracem; eoa linc
 baco eguicic. Bañon. Cer galdicem duc eoa certas aduincacem naitz
 balin zure beguin dortaruna, balin bada eun sentimicu eoa dilon